

บทที่ 1

ผลกระทบจากการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส

เหตุการณ์ในระหว่างปี ค.ศ. 1789—1795

เกรน บรินตัน (Crane Brinton) กล่าวถึงเหตุการณ์ในฝรั่งเศสภายหลังการปฏิวัติใหญ่ ว่า “ลักษณะเหมือนคนเป็นไข้ ความเจ็บป่วยเริ่มในปี ค.ศ. 1789 ไข้ขึ้นสูงในระยะ ค.ศ. 1793—94 (*Reign of Terror*) และการสิ้นสุดของยุคนองเลือดเปรียบเสมือนระยะรอไข้มาถึงระยะพักฟื้นของสมัยไดเรคทอรี และมาหายดีในสมัยนโปเลียน”

ผลของความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในระยะ ค.ศ. 1789—1795 ในประการแรกจะสังเกตเห็นถึง แนวความคิดที่จะล้มเลิกระบบฟิวดัล และพร้อมกันนั้นจะมีความพยายามก่อตั้งระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญขึ้น ประการที่สองการใช้กำลังรุนแรงล้มล้างสถาบันเก่าให้สิ้นซาก ได้แก่ การทำการประหารชีวิตพระมหากษัตริย์และการขยายอำนาจของกลุ่มใช้กำลังหรือจาโคบินในปารีส ซึ่งในระยะที่สองนี้การปฏิวัติได้ถูกควบคุมโดยมาราต (Marat) โรเบสปีแยร์ (Robespierre) ดังตอง (Danton) และพรรคพวก ซึ่งที่ตามาคือสงครามกับต่างประเทศ รัฐบาลปฏิวัติได้เข้าบริหารเบลเยียมและฮอลแลนด์ ผลของสงครามปฏิวัติกระทบทั้งสถาบันต่าง ๆ และความคิดของบุคคลโดยทั่วไป ดังตองได้เสียอำนาจให้กับโรเบสปีแยร์ และฝรั่งเศสได้เข้ามาสู่ยุคนองเลือด (*Reign of Terror*) ประการที่สามเป็นระยะของการตกจากอำนาจของโรเบสปีแยร์และเหตุการณ์ที่นำมาสู่การก่อตั้งรัฐบาลไดเรคทอรี (*Directory Government*)

สภาทั่วไปได้มาประชุมที่พระราชวังแวร์ซายส์ในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1789 สมาชิกที่มาประชุมกันในครั้งนี้ประกอบด้วยพระซึ่งสังกัดฐานันดรที่ 1 ขุนนางจากฐานันดรที่ 2 และฐานันดรที่ 3 ที่ประกอบด้วยชนชั้นกลางและชาวนา สมาชิกดังกล่าวได้มาจากวิธีการเลือกแบบเก่าของปี ค.ศ. 1614 ที่ผู้มีสิทธิคงคะแนนเสียงจะเลือกผู้แทนจากท้องถิ่นของตนมา และการลงคะแนนเสียงจะแยกกันระหว่างฐานันดรของแต่ละกลุ่ม นอกจากนั้นขบวนการในการเลือกตั้งก็มีได้เป็นไปอย่างเสรี ไม่มีเสรีภาพในการพูดหรือการซักถาม ทุกสิ่งจะต้องเป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนดมาให้ทั้งนั้น แต่อย่างไรก็ตามได้มีปฏิกริยาจากผู้แทนของสภาทั้งสามเช่นกัน เห็นได้จากข้อเรียกร้องที่ปรากฏใน “*Cabiers*”

ของฐานันดรที่ 3 ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องทั่ว ๆ ไป เหมือน ๆ กับฐานันดรอื่น ๆ เช่นให้มีการยกเลิกภาษีฟัวดัล ให้ล้มเลิกอภิสิทธิ์ในการไม่ต้องเสียภาษีอากรของทั้งพระและขุนนาง ให้เลิกศาลฟัวดัล และให้ก่อตั้งระบบการศาลใหม่ที่ใช้กฎหมายที่เสมอภาคกันแก่ชนทุกชั้น ให้ยกเลิกภาษีทางตรงทางอ้อมที่รุนแรง ในด้านการทหารได้เรียกร้องให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการก้าวหน้าในกองทัพ ศาสนา และรัฐบาล โดยไม่ควรถูกฐานะทางสังคมมาเป็นสิ่งกีดขวาง และสมาชิกของสภาทั่วไปควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาเป็นอันดับแรกมิใช่ต่อพระมหากษัตริย์

ในขณะที่ฐานันดรที่ 3 กำลังมีเสียงที่แข็งแกร่ง ฐานันดรที่ 1 และ 2 กลับอยู่ในสภาพที่มีรอยร้าวและขัดกันเอง โดยทั่วไปพวกพระมีความคิดเห็นที่จะให้มีการลดสิทธิพิเศษของพวกขุนนาง ซึ่งตรงกับความคิดของขุนนางที่ต้องการเห็นพระถูกลดอำนาจและสิทธิพิเศษลงเช่นกัน ขุนนางผู้น้อยโสมมติขุนนางชั้นผู้ใหญ่แต่ปรารถนาที่จะรักษาอภิสิทธิ์ของตนเอาไว้ พระชั้นต่ำต้องการให้มีการลดอภิสิทธิ์และความร่ำรวยของพระชั้นสูงลง โอกาสดังกล่าวนี้จึงทำให้พลังทางการเมืองของกลุ่มฐานันดรที่ 3 เป็นต่อมากขึ้น

ข้อเรียกร้องต่าง ๆ เหล่านี้มีใช่เพียงจะให้มีการยกเลิกสถาบันกษัตริย์เท่านั้น แต่ต้องการให้เลิกระบบการปกครองแบบรวบอำนาจทุกชนิด ได้มีการเรียกร้องให้มีการจัดระเบียบวาระการประชุมของสภาทั่วไปให้แน่นอนและสม่ำเสมอ ให้มีอำนาจในการควบคุมเรื่องภาษีอากร การเก็บภาษีทุกชนิดจะเป็นไปได้ต้องอยู่ใต้การเห็นชอบของสภาทั่วไป นอกเหนือจากนั้นยังมีบทความของพวกนักปราชญ์โสมมติถึงการปกครองแบบกษัตริย์ของรัฐบาล การมีอำนาจและอภิสิทธิ์มากเกินไปของสถาบันศาสนา มีข้อเรียกร้องมากมายให้มีการยึดทรัพย์ทางวัดเสีย ข้อเรียกร้องต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการแน่นอนว่าทั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจะไม่เห็นด้วย จึงเริ่มเห็นอนาคตที่จะเกิดขึ้นกับฝรั่งเศสและสถาบันกษัตริย์ได้บ้างแล้ว

สภาทั่วไปที่มาพบกันในครั้งนี้ประกอบด้วย พระ 308 รูป ขุนนาง 285 คน และสมาชิกของฐานันดรที่ 3 อีก 621 คน จากจำนวนตัวเลขเสียงของฐานันดรที่ 3 ซึ่งมีจำนวนเป็น 2 เท่าของทุกฐานันดรน่าจะเป็นพลังที่สำคัญที่สุด จึงได้กลายมาเป็นปัญหาว่ามติสุดท้ายของสภาทั่วไปควรจะเสียงรวมหรือจะแยกเสียง ซึ่งหมายถึงว่าการนั่งประชุมนั้นจะแยกที่ประชุมหรือจะนั่งรวมกัน ด้วยการแนะนำของเนคเกอร์พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงสนับสนุนฐานันดรที่ 3 ที่เสียงมากที่สุด แต่เพราะความลังเลไม่ทันต่อเหตุการณ์ของรัฐบาลเองจึงทำให้เสียโอกาสที่ดีไป เป็นที่แน่นอนว่าฐานันดรที่ 1 และที่ 2 จะต้องไม่พอใจที่จะมีการรวมเสียง จึงทำให้ฐานันดรที่ 3 เรียกร้องเสียงแข็งขึ้นที่จะให้นับคะแนนเสียงเป็นรายบุคคล ผลลัพธ์คือพระเจ้าหลุยส์ทรงให้ความสนับสนุนอภิสิทธิ์ชน ปฏิกริยาจึง

เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกสามัญถึงกับมีการดำเนินการเรียกร้องให้มาประชุมเพื่ออภิปรายกันในเรื่องนี้ ในระหว่างวันที่ 23 พฤษภาคม ถึง 9 มิถุนายน แต่ข้อเสนอของฐานันดรที่ 3 ได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิงจากฐานันดรอื่น ๆ ดังนั้นในวันที่ 12 มิถุนายน โดยการนำของซีเย (Abbe Sieyès) ฐานันดรที่ 3 จึงประกาศตนเป็นสภาแห่งชาติ (National Assembly) พร้อมกันนั้นได้เชื้อเชิญให้สมาชิกฐานันดรอื่น ๆ เข้าร่วมด้วย

สภาแห่งชาติ พอจะถือได้ว่าการแยกตัวของกลุ่มฐานันดรที่ 3 มาตั้งเป็นสภาแห่งชาติเป็นเริ่มแรกของการปฏิวัติฝรั่งเศส เป็นการทำลายกฎหมายรัฐธรรมนูญเก่า ซึ่งการทำท้าวอำนาจของกษัตริย์เช่นนั้นทำให้สถานการณ์ตึงเครียดขึ้น และการกระทำของฐานันดรที่ 3 มีผลเท่ากับเป็นการกวาดล้างสภาของขุนนางและพระออกไปจากสภาของชาติด้วย พระเจ้าหลุยส์ทรงตกพระทัยไม่น้อยต่อการดื้อรั้นของฐานันดรที่ 3 ในครั้งนี้ และด้วยอิทธิพลจากทางราชสำนักจึงทำให้พระเจ้าหลุยส์ต้องตัดสินใจพระทัยกำจัดฐานันดรที่ 3 ลงเสีย ทรงสั่งให้ปิดสถานที่ประชุม และยังมีข่าวอีกว่าพระมหากษัตริย์จะส่งกองทหารมาจัดการกับบรรดาสมาชิกสภา ดังนั้นสภาแห่งชาติจึงย้ายที่ทำการที่สนามเทนนิส และบรรดาสมาชิกได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่แยกจากกันจนกว่าจะได้รับรัฐธรรมนูญ

ฝ่ายรัฐบาลของพระมหากษัตริย์ได้ทำการประชุมกันในวันที่ 23 มิถุนายน จากการเริ่มต้นที่พระเจ้าหลุยส์ทรงกล่าวเปิดประชุมก็นับได้ว่าเป็นนิมิตที่ดี พระองค์ทรงกล่าวถึงแผนการในการจะปฏิรูปเป็นการตอบรับข้อเรียกร้องของประชาชนนั่นเอง แต่สิ่งที่นับเป็นการผิดพลาดยิ่งใหญ่ว่าพระองค์ทรงยืนยันให้การประชุมของสภาทั่วไปอยู่ในลักษณะแยกเสียงเหมือนเดิม พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับข้อแนะนำการประนีประนอมของเนคเกอร์ และได้ประกาศว่าการกระทำต่าง ๆ ของฐานันดรที่ 3 ในนามของสภาแห่งชาติเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ฐานันดรที่ 3 ได้แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ในทันทีโดยไม่ยอมออกจากที่ประชุมเมื่อผู้แทนของพระเจ้าหลุยส์ได้สั่งเลิกการประชุม นอกจากนั้นแคว้นคัมราบัว (Count Mirabeau) ถึงกับร้องตะโกนว่า "... Go tell your master we are here by the will of the people and that we shall not leave except at the point of the bayonet ..." แต่กลับปรากฏว่าพระเจ้าหลุยส์มิได้ดำเนินการอย่างใดต่อปฏิกิริยาในครั้งนั้น ขณะเดียวกันพระและขุนนางได้เริ่มเข้าร่วมกับสามัญชนด้วย วันที่ 27 มิถุนายน พระเจ้าหลุยส์ได้ยอมรับสถานการณ์และได้สั่งให้ชนทั้งสามฐานันดรมาร่วมประชุมด้วยกัน การเปลี่ยนท่าทีไปมาของพระเจ้าหลุยส์อาจพิจารณาได้ในแง่ของผลร้าย บรรดาขุนนางและข้าราชการสำนักมิได้เตรียมตนพร้อมที่จะยอมรับสถานการณ์ดังกล่าว จึงมีความต้องการที่จะทำลายสภาแห่งชาติลงให้ได้ถึงแม้ว่าจะเป็นกรณีใช้กำลัง

มีข่าวว่ากองทัพซึ่งทหารส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติภายใต้การนำของ Marshal de Broglie จะเดินทางเข้ามายังปารีสและพระราชวังแวร์ซายส์ จึงมีผลให้สมาชิกของสภาแห่งชาติเกิดความเกรงกลัวยิ่งกว่านั้นอารมณ์ของความกลัวยังแผ่กว้างไปในหมู่ประชาชน จึงเกิดการเดินขบวนและจลาจลขึ้นทั่วยุโรป ทว่าเบื้องหลังแล้วเป็นผลเนื่องมาจากความอดอยาก การประสบปัญหาทางด้านกิจกรรมที่สะสมมาเป็นเวลานานปี ความไม่พอใจเกิดขึ้นแม้แต่ในกองทัพ บทความการเมืองที่ร้อนแรงและถูกตีพิมพ์ออกมาอย่างกว้างขวาง ทุกมุมเมืองเต็มไปด้วยพวกหัวหมอ ในขณะที่ปารีสมีตำรวจดูแลความสงบเพียง 1,000 คน ซึ่งประกอบด้วยทหารรักษาพระองค์ชาวสวิสและทหารรักษาพระองค์ชาวฝรั่งเศส และบรรดาทหารเหล่านี้เพียงทหารรักษาพระองค์ชาวสวิสเท่านั้นที่จะสู้ตายเพื่อกษัตริย์ ส่วนใหญ่ของทหารรักษาพระองค์ชาวฝรั่งเศสมีความนิยมต่อสภาแห่งชาติอย่างมาก เห็นได้จากเมื่อมีทหารหลายคนถูกจับในข้อหาทกฏ ฝูงชนชาวปารีสโดยความช่วยเหลือของทหารก็ได้เข้าไปชิงตัวนักโทษออกมาในวันที่ 30 มิถุนายน เพื่อเป็นการป้องกันเหตุร้ายอันอาจจะเกิดขึ้น กลุ่มผู้แทนของปารีสจึงได้เสนอให้สภาทั่วไปจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นต่างหากชั้นที่ Hôtel de Ville และพร้อมกันนั้นได้จัดตั้งกองทหารพิเศษขึ้น (National Guard) ขณะเดียวกันนี้เองกองทหารของ Marshal de Broglie ได้เคลื่อนมาถึงปารีสและแวร์ซายส์ เหตุการณ์จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางรุนแรงขึ้น และเหตุผลที่เหนือขึ้นไปคือการที่พระมหากษัตริย์โดยอิทธิพลของพวกข้าราชสำนักได้ทรงปลดเนคเกอร์ออกจากตำแหน่ง

การยึดคุกบาสตีย์วันที่ 14 กรกฎาคม 1789 ข่าวการปลดเนคเกอร์ออกจากตำแหน่งได้กระจายออกไปอย่างรวดเร็วในหมู่ชาวปารีส การมีปฏิกริยารุนแรงเป็นสิ่งที่เกิดตามมา ประชาชนได้เข้าแย่งชิงอาวุธจากทหาร และเพราะไม่ต้องการนองเลือดพระเจ้าหลุยส์จึงมิได้สั่งให้ทหารจัดการกับพวกก่อการจลาจลแต่อย่างใด ตอนเช้าของวันที่ 14 กรกฎาคม 1789 พวกก่อการจลาจลได้ยึดคุกบาสตีย์ ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการปกครองระบบกษัตริย์เผด็จการ หลังจากการต่อสู้กันไม่กี่ชั่วโมง ฝ่ายข้าหลวง de Launay ได้ขอสัญญามิให้ทำร้ายพวกข้าราชการที่รักษากอง แต่ปรากฏว่าหลังจากการยอมจำนนแล้วทั้งข้าหลวงและพรรคพวกก็ถูกฝูงชนฆ่าตายในที่สด

มีนักโทษเพียง 7 คนเท่านั้นที่อยู่ในคุกและยังเป็นนักโทษธรรมดาอีกด้วย แต่ทุกคนก็ยังดีใจที่สามารถทำลายสถานที่ที่เคยรตรอนสิทธิเสรีภาพของตนลงได้ ทุกหนทุกแห่งได้จัดตั้งหน่วยการปกครองตนเองขึ้น ระบบศาลแบบเก่าทั้งระบบท้องถิ่นและระบบเนออร์ได้ถูกล้มเลิกไป นอกจากนั้นจะเห็นการโจมตีของพวกชาวนาต่อชนชั้นขุนนาง แม้แต่ในกองทัพนายทหารก็สามารถควบคุมกองทัพของตนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ กล่าวได้ว่าสังคมการเมืองแบบเก่าของฝรั่งเศสได้ถูกทำลายลงโดยประชาชนที่กำลังเดือดดาลโดยสิ้นเชิง

Hôtel de Ville ซึ่งเป็นที่ทำการของคณะกรรมการได้ประกาศว่าวันที่ 14 กรกฎาคม เป็นวันสำคัญของชาติและให้ถือเป็นวันหยุดราชการ นอกจากนั้นได้กำหนดสีของธงชาติขึ้นใหม่แทนธงสีขาวตลอด ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์มาเป็นธง 3 สี คือ แดง ขาว และน้ำเงิน สภาซึ่งขณะนั้นแข็งแกร่งขึ้นมากแล้วเพราะได้เสียงสนับสนุนจากชาวปารีสได้เรียกร้องให้พระเจ้าหลุยส์ทรงถอนทหารภายใต้การนำของ de Broglie ออกไปเสีย ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ก็ทรงยินยอมแต่โดยดี นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงเสด็จมากล่าวคำปราศรัยที่สภาใหม่อีกด้วย แต่ทว่าการกระทำของพระองค์ไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มข้าราชการ และนายพล de Broglie ยังได้เดินทางไปพบกับกองทัพของพันธมิตรเรียบร้อยแล้วอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ยังคงไม่น่าไว้วางใจ

การสิ้นสุดของระบบเก่าและการประกาศสิทธิมนุษยชน (Declaration of the Rights of Man) การประชุมในวันที่ 4 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ของสภาแห่งชาติมีหัวข้อเรื่องอยู่ที่ความไม่สงบของชาติ และโจมตีการมีอภิสิทธิ์ของพวกเขาในต่างจังหวัด สภาต้องเผชิญกับปัญหาที่ว่า จะนำความสงบมาสู่ประเทศได้อย่างไร และในขณะเดียวกันจะต้องดำเนินสนองตอบความต้องการของชาวนาให้ได้ด้วย ได้มีสมาชิกเสนอให้มีการเก็บภาษีโดยเท่าเทียมกันและให้ล้มเลิกข้อพันธะตามระบบฟิวดัลลงเสีย ซึ่งกลุ่มอภิสิทธิ์ชนก็ได้คัดค้านเช่นเดิม หรือบางกลุ่มได้โจมตีความร่ำรวยของวัด หรืออาร์คบิชอปบางองค์ให้ยกเลิกการเก็บภาษีเกลือและอื่น ๆ อีก ในที่สุดสภาได้รวบรวมข้อเสนอต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ยกเลิกพันธะตามระบบฟิวดัล และได้ประกาศว่าการเก็บภาษีแบบเก่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ข้อประกาศนี้เท่ากับทำลายระบบเก่าลง แต่ผลที่กระทบต่อการทำงานของรัฐบาลใหม่ได้ตามมา รัฐบาลใหม่ต้องเผชิญหน้ากับภาวะฟืดเคืองด้านการเงินเป็นอย่างมาก

ปัญหาเรื่องว่าจะยอมรับการแทรกแซงอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการบริหารประเทศเป็นที่ถกเถียงกันบ้างแล้ว แต่พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กลับยังคงอยู่ข้างเดียวกับขุนนางและเป็นศัตรูกับประชาชนของพระองค์ พระองค์จึงทรงถ่วงเวลาและบางครั้งได้ปฏิเสธที่จะยอมรับรัฐธรรมนูญที่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ และเมื่อกองทัพของฝ่ายนิยมกษัตริย์เข้ามาถึงแวร์ซายส์ในวันที่ 1 ตุลาคม จึงทำให้ทุกคนมั่นใจว่าเป็นแผนการของพระมหากษัตริย์ที่จะรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบบเก่า มีผลทำให้การปฏิวัติของพวกชนชั้นกลางกลายเป็นสิ่งที่น่าหัวเราะ วันที่ 5 ตุลาคม ได้มีกลุ่มสตรีไปชุมนุมกันที่ Hôtel de Ville ในปารีส โดยมีจุดประสงค์ที่จะเดินขบวนไปยังพระราชวังแวร์ซายส์เพื่อร้องทุกข์เกี่ยวกับราคาอาหารที่แพงอย่างลิบล้อ กองทัพของชาติภายใต้การนำของลาฟาแยตถึงจะมีได้ยับยั้งเหตุการณ์ครั้งนี้แต่ประการใด แต่ก็ทำที่ว่าการจะเข้าฝ่ายพระมหากษัตริย์ ลาฟาแยตอยู่ในฐานะลำบากมากไม่ว่าจะตัดสินใจอย่างไรก็ตามด้วยความพยายามของเขาที่ขอให้พระมหากษัตริย์และพระราชินีมา

ปรากฏพระองค์ต่อฝูงชน และด้วยตนเองลาฟ้าแยกได้ประกาศว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงยินยอมในเรื่อง Rights of Man จะทำให้อาหารลดราคาลง และยินยอมกลับเข้าปารีส ในวันที่ 6 ตุลาคม พระองค์จึงต้องเดินทางออกจากพระราชวังแวร์ซายส์ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงสร้างไว้ด้วยไม่ไว้วางใจในชาวปารีสจากประสบการณ์เรื่องกบฏฟรอนด์ จึงเท่ากับว่าจากนาที่นี้ไปปารีสได้กลายเป็นผู้นำและมีอำนาจอย่างแท้จริงในการปฏิวัติ และพระมหากษัตริย์ก็มีสภาพแตกต่างไปจากนักโทษของการปฏิวัติเท่าใดนัก

ความรู้สึกของคนฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ดูเหมือนว่าไม่มีแผ่นดินสำหรับระบอบเก่า Comte d'Artois พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และพรรคพวกที่มีแผนการจะตีโต้พวกปฏิวัติก็ได้นหนีออกนอกประเทศเพื่อจะขอกำลังช่วยเหลือจากต่างประเทศ จึงเท่ากับปล่อยให้ฐานันดรที่สามเป็นผู้ดำเนินการเพื่อไปถึงหลักการที่ทุกคนฝันถึงตามลำพัง จาก Declaration of Rights ของวันที่ 27 สิงหาคม 1789 ได้ระบุถึงสิทธิของประชาชนในสังคมนั้นได้กล่าวว่า คนเราทุกคนมีเสรีภาพและเสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมในเรื่องโอกาสและการแสดงความคิดเห็น จะไม่ถูกจับกุมโดยพลการ กฎหมายจะเป็นสิ่งที่มาจากเจตนารมณ์รวม และเป็นที่เข้าใจกันชัดเจนว่าสมาชิกผู้แทนจะต้องมาจากประชาชน เมื่อพระเจ้าหลุยส์ทรงเสด็จเข้ามายังปารีส จึงได้เพิ่มเติมข้อความลงไปอีกว่า "Louis, by the grace of God and the constitutional law of the state, King of the French..."¹ เท่ากับว่าพระมหากษัตริย์จะไม่ได้ปกครองประเทศโดยอำนาจสิทธิตามสายโลหิตอีกต่อไป จาก Declaration of Rights ได้ยืนยันว่าที่มาของอำนาจสูงสุดอยู่ที่ชาวฝรั่งเศส สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลของการผสมผสานกันระหว่างความคิดเรื่อง Deism ของพวกปรัชญากับกบฏธรรมชาติของพวกฟิสิกส์ไอแควท

สภาแห่งชาติได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญทำการร่างรัฐธรรมนูญทำการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อประเทศฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นใหม่

สังคมฝรั่งเศสใหม่มีพื้นฐานอยู่บน Declaration of Rights ซึ่งมีใจความสำคัญว่า... Men are born and remain free and equal in rights.... ถือว่าประชาชนทุกคนมีเสรีภาพและเสมอภาคกัน ความหมายของคำศัพท์ทั้งสองจะช่วยระงับไม่ให้สังคมแบบเก่ามีสภาพที่ต่อสู้กันอย่างรุนแรง

คำว่าเสรีภาพในความหมายที่หนึ่ง หมายถึงเสรีภาพส่วนบุคคลตามความหมายถึง habeas corpus ของกฎหมายอังกฤษ อำนาจของพระมหากษัตริย์และกลไกทางด้านการศาลของพระองค์ อำนาจของศาสนา และอำนาจอื่น ๆ แบบไม่มีขอบเขตจะถูกยกเลิกไปด้วย ในความหมายที่สอง เสรีภาพหมายถึงความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการพิมพ์ การโฆษณา ตลอดจนเสรีภาพทาง

¹ R.F. Leslie, *The Age of Transformation*, (London: Blandford Press, 1969). p. 25.

ความเชื่อ กลุ่มโปรเตสแตนต์ซึ่งได้เสรีภาพทางศาสนาในปี 1787 ได้รับการยืนยันให้มั่นใจอีกครึ่งหนึ่ง ใน Declarations of Rights แต่อย่างไรก็ตามสภายังมิได้กลัตราเป็นกฎหมายออกมาว่าอนุญาตให้กลุ่มที่มีใช้แคธอลิคมีเสรีภาพในการประกอบพิธีทางศาสนาอย่างเปิดเผย สภาได้พยายามขบปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนต่อไปอีกในวันที่ 4-5 สิงหาคม 1789 ได้มีพระกฤษฎีกายกเลิกอภิสิทธิ์ส่วนบุคคล การยกเว้นเรื่องภาษีและความไม่เท่าเทียมในการจะเป็นเจ้าของที่ดินทรัพย์สิน วันที่ 19 มิถุนายน 1790 ได้ยกเลิกตำแหน่งขุนนาง ดูเหมือนว่าสังคมฝรั่งเศสมีลักษณะที่ทุกคนมีเสรีภาพที่จะสร้างฐานะและอนาคตได้เสมอหน้ากัน ในแง่นี้ชนส่วนน้อยก็มีสิทธิด้วยเช่นเดียวกัน โปรเตสแตนต์ได้รับสิทธิทางการเมืองเมื่อสิ้นปี 1789 พวกยิวมีฐานะเป็นพลเมืองอย่างสมบูรณ์ในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1790 เป็นต้นไป (บางเขตเช่นมณฑลอัลซาสได้รับในปี ค.ศ. 1791) ฝรั่งเศสจึงพอกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่มีสิทธิเสมอภาคกันอันเป็นจุดสำคัญของการปฏิวัติ ความต้องการในการจะเป็น “ประชาชน” (citizens) ของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามข้อบกพร่องก็ยังคงมีอยู่นั่นเอง

สังคมใหม่มีความต้องการความมั่นคงในอนาคตไม่น้อย นั่นคือจะต้องคำนึงอำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้สังคมมีความสงบอยู่ได้ คณะผู้แทนในสภาวาระรัฐธรรมนูญได้เรียนรู้จากนักเขียนที่มีชื่อเสียงของศตวรรษที่ 18 ที่เชื่อว่าระบบการปกครองจะเป็นไปด้วยดีขึ้นอยู่กับการพัฒนาการทางการศึกษาและความมีอิสระเสรี ซึ่งความมีอิสระเสรีหมายถึงการมีสิทธิในทรัพย์สิน ผู้แทนเหล่านี้เรียนรู้มาจากการประสบการณ์ว่าการแทรกแซงทางการเมืองของประชาชนมีแนวโน้มเพียงว่า จะนำไปสู่ความยุ่งยากที่จะไม่สามารถยับยั้งได้มากกว่าจะนำมาซึ่งการประนีประนอม ประชาชนกลุ่มใหญ่จะถูกชักจูงได้ง่ายเพราะโดยลักษณะแล้วประชาชนจะยอมอยู่ได้บังคับบัญชาของขุนนางดังเช่น การปกครองระบอบเก่าที่มีปกครองอยู่ได้เป็นเวลานานนี้คือเหตุผลที่ว่าหลักการเรื่องความเสมอภาคทางการเมืองหรือการให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่ประชาชนทั้งมวลซึ่งปรากฏใน Declaration of Rights จึงถูกหักท้วงจากสภา ผลลัพธ์ที่ได้จึงเป็นว่าชาวฝรั่งเศสทุกคนเท่าเทียมกันด้านกฎหมาย แต่มิใช่ทุกคนมีฐานะเป็น “citizen” ทั้งหมด หรือนั่นก็ไม่ใช่ “ประชาชน” ทุกคนมีสิทธิทุกอย่างเช่นเดียวกัน ประชาชนถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ active citizens และ passive citizens Active Citizens ได้แก่บุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง บุคคลเหล่านี้จะเป็นคนฝรั่งเศสโดยกำเนิดหรือไม่ก็ได้ แต่จะต้องได้ทำหน้าที่ในการเสียภาษีทางตรงเป็นจำนวน 2-3 ลิฟร์หรือจ่ายภาษีที่มีมูลค่าเท่ากับค่าจ้างแรงงาน 3 วันต่อหนึ่งปี ต้องมีอายุเกิน 25 ปี และต้องเคยเป็นทหารในกองทหารแห่งชาติมาก่อน และจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ เป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งปี แม้จะมีการหักท้วงอยู่บ้างแต่ก็ได้ตกลงกันไปตามนั้นในที่สุด จึงเท่ากับว่าประชากร (ผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะ) ถึง 1 ใน 3 จะมีฐานะเป็น

Passive Citizens กลุ่มผู้แทนของชนชั้นกลางอ้างว่าการกำหนดคุณสมบัติด้านทรัพย์สินสมบัติมิได้สูงเกินไป โดยให้เหตุผลว่ายังมีประชากรถึง 4 ล้านคนที่มีสิทธิเลือกตั้งได้

ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี 1791 การปกครองจะเป็นแบบทางอ้อม (indirect system) บรรดา Active Citizens จะมีสิทธิเลือกผู้แทนไปนั่งในสภาชั้นต้น ผู้แทนดังกล่าวจะไปเลือกผู้แทนอีกครั้งหนึ่ง (Electors) และบรรดาผู้แทนจากสภาชั้นสองจะมีสิทธิไปเลือกผู้แทนไปนั่งในสภาแห่งชาติ (Member of Assembly) ดังนั้นแม้แต่ Active Citizens ก็ยังมีสิทธิไม่เท่ากัน โดยแบ่งออกเป็น Superior และ Inferior Active Citizens โดยใช้ทรัพย์สินเป็นเครื่องแบ่งอีกครั้งหนึ่ง

การใช้ทรัพย์สินมากำหนดสิทธิของสมาชิกสภาผู้แทนได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจไม่น้อยในสภาว่างรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มที่มีความเลื่อมใสในทฤษฎีของรุสโซอย่างจริงจัง อาทิ มาร์ต โรเบสปีแอร์ และ Camille Desmoulins Desmoulins ประกาศว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เท่ากับยื่นประเทศฝรั่งเศสให้อยู่ภายใต้รัฐบาลของกลุ่มชนชั้นขุนนาง เขาชี้ให้เห็นว่าถ้ากำหนดคุณสมบัติดังกล่าว แม้แต่รุสโซเองก็ยังไม่มียกเว้นสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นระดับไหน นอกจากนั้นยังเห็นว่า active citizens ควรจะเป็นคนที่ทำงานเพื่อความก้าวหน้าของประเทศอย่างแท้จริง เช่นพวกที่ทำลายคุกบาสดิลและพวกชาวนา ไม่ใช่พระหรือข้าราชการที่เป็นกาฝากของสังคม แต่กลุ่มนิยมกษัตริย์ซึ่งมีคุณสมบัติข้างมากในสภายังคงยืนยันว่าทรัพย์สินจะเป็นหลักประกันได้ว่าคน ๆ นั้นจะมีเสรีภาพเต็มที่และจะมีความรักชาติ

ฝรั่งเศสยุคใหม่ ได้มีการแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นออกเป็นคอมมูนทั้งหมด 83 หน่วยตามจำนวนพลเมือง ข้าราชการส่วนท้องถิ่นได้ถูกเลือกตั้งขึ้น โดยคำนึงถึงทรัพย์สินเป็นสำคัญ ทุกอย่างก็กล่าวได้ว่าดีขึ้นมากถ้ารัฐบาลชุดใหม่จะมีเสรีภาพด้านการเงิน ดังนั้นภายในระยะเวลาอันสั้นฝรั่งเศสจึงเข้าสู่ภาวะยุ่งยากอีก โดยที่จริงแล้วปัญหาเรื่องการเงินมีรากฐานมาจากการปฏิวัติปี ค.ศ. 1789 สภาว่างรัฐธรรมนูญได้เข้ารับช่วงหนี้สินของพระมหากษัตริย์ โดยยกเลิกระบบการขายตำแหน่งราชการและหวังที่จะได้รายได้จากทรัพย์สินของวัดมาชดเชยตามแบบการปกครองระบอบราชาธิปไตยแบบทรงภูมิธรรมในประเทศอื่น ๆ วันที่ 2 พฤศจิกายน 1789 ได้มีการยึดที่ดินของวัดเข้ามาเป็นของชาติ ได้เริ่มมีการนำที่ดินและทรัพย์สินของวัดออกขาย นอกจากนั้นได้มีการขายพันธบัตรของรัฐบาลแก่ประชาชน ในที่สุดกลางฤดูร้อนปี ค.ศ. 1791 ผลกระทบจากพันธบัตรเกิดขึ้นตามความคาดหมายของนักการเงิน ค่าของพันธบัตรตกต่ำลงไปถึง 75 เปอร์เซ็นต์

เป็นที่น่าแปลกที่ทาโรมมิ ได้มีปฏิกิริยาตอบโต้การกระทำของรัฐบาลฝรั่งเศสแต่ประการใดซึ่งอาจจะเนื่องมาจากความอ่อนแอเป็นส่วนตัวของสันตปาปาไพอัสที่ 6 เอง วันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1790

สภาได้ดำเนินการต่อไปอีกได้ออกรัฐธรรมนูญสงฆ์ (Civil Constitution of the Clergy) ซึ่งมีผลเปลี่ยนสภาพของบรรพชิตให้มาเป็นผู้รับใช้ของรัฐ บิชอปและพระจะถูกเลือกตั้งโดยประชาชนเช่นเดียวกับข้าราชการทั่วไป พระจะรับเงินเดือนจากรัฐบาลเช่นเดียวกัน สันตปาปาแห่งโรมจะไม่มีอำนาจอย่างใดอีกต่อไป ไม่มีสิทธิจะเปลี่ยนแปลงความประสงค์หรือข้อกำหนดใดของรัฐที่ประกาศออกมาใช้ ตามกฎหมายพระชั้นผู้ใหญ่จะได้รับเงินเดือนที่พอสมควร ในขณะที่พระชั้นต่ำได้รับการเพิ่มฐานะให้ดีขึ้น และสุดท้ายได้เรียกร้องให้พระกล่าวคำปฏิญาณยอมรับรัฐธรรมนูญสงฆ์นี้ด้วย พระเป็นจำนวนมากยอมรับรัฐธรรมนูญสงฆ์ฉบับนี้อย่างจริงใจเพราะหวังว่าจะได้เป็นการปรับปรุงวัดให้ดีขึ้น จะทำให้เป็นคริสเตียนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามได้ปรากฏชัดว่าพระและบิชอปอีกเป็นจำนวนมากได้ปฏิเสธที่จะยอมรับการมีอำนาจเหนือทางศาสนาของรัฐ แม้แต่สันตปาปาก็ได้ติดต่อขอร้องพระเจ้าหลุยส์อย่างลับ ๆ ที่จะไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว

สภาร่างรัฐธรรมนูญได้พยายามที่จะปฏิรูปกฎหมายพลเรือนและกฎหมายอาชญากรรมด้วยเหมือนกันถึงแม้ว่าจะไม่ใช่งานชิ้นใหญ่ สภาปาลมอนด์ซึ่งเคยเป็นหน่วยการปกครองมาแต่เดิมได้ถูกยกเลิก และศาลแบบใหม่ได้เข้ามาทำหน้าที่แทน การลงโทษแบบโบราณจึงได้ถูกยกเลิกไปด้วย พวกเขาได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมืองของฝรั่งเศส แต่สิ่งเหล่านี้มิได้กระทบต่อดินแดนในอาณานิคมแต่อย่างใด เช่น ยังคงมีทหารอยู่ในหมู่เกาะอินเดียตะวันตก การผูกขาดทางการค้าและอุตสาหกรรมได้ถูกยกเลิกไปเพื่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ แต่กรรมกรยังคงไม่มีเสรีภาพที่จะรวมตัวเป็นสมาคมหรือจะทำการไต่รค์ เช่นเดียวกับระบบภาษีสกุลการได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ แต่ยังคงมีแนวโน้มที่จะต่อต้านการหลั่งไหลของสินค้าต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าจากอังกฤษที่จะเข้าตลาดฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสในเดือนตุลาคม 1791 วันที่ 1 ตุลาคม 1791 รัฐธรรมนูญออกมามีผลบังคับใช้ และสภานิติบัญญัติก็ได้มาประชุมกันเป็นครั้งแรก รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจอธิปไตย 2 สถาบัน คือ พระมหากษัตริย์และรัฐ ซึ่งข้อความที่ระบุถึงก็ยังคงไม่แน่ชัดว่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 มีสิทธิจะวิโต้พระราชกฤษฎีกาได้ในระยะ 6 ปี แต่ไม่มีผลอย่างแท้จริงมากนัก พระองค์มีสิทธิแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเหล่านี้จะไม่มีสิทธิเป็นสมาชิกสภาผู้แทนได้และจะต้องแถลงนโยบายป้องกันตัวเองได้ทุกเมื่อถ้าสภาต้องการ ข้าราชการส่วนใหญ่จะต้องมาจากการเลือกตั้ง จะไม่มาจากการขอบเขตอำนาจแต่งตั้งของคณะบริหารอีกต่อไป ดังนั้นต่อจากนี้ไปพระมหากษัตริย์จะมีพระราชอำนาจเหนือเฉพาะคณะตุลาการและการทหารเท่านั้น ในทางทฤษฎี พระองค์ทรงควบคุมนโยบายต่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติสภาก็เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้ายในการจะ

ประกาศสงครามหรือเจรจาสันติภาพ แม้ว่าในบางครั้งพระมหากษัตริย์จะดำเนินการไปอย่างใดแล้วก็ตามคณะรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีก็เช่นกันจะดำเนินการไปอย่างใดก็ต้องได้รับการยอมรับจากสภาด้วยนอกจากนั้นพระมหากษัตริย์จะออกจากปารีสโดยพลการไม่ได้และยังไม่มีอำนาจที่จะยุบสภาอีกด้วย

กล่าวกันว่าที่มีระบบการเลือกตั้งโดยทางอ้อม ทำให้เชื่อได้ว่าสมาชิกจะประกอบด้วยชนชั้นกลางที่มีความรู้ เพราะฉะนั้นโดยธรรมชาติของรัฐธรรมนูญแล้ว คือยุคที่มาของการปะทะกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับคณะรัฐมนตรี และพระมหากษัตริย์กับพวกชนชั้นกลางในรัฐสภาอีกพวกหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญยังได้ดำเนินการไปอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือข้อเสนอของโรเบสปีแอร์ ซึ่งเป็นนักกฎหมายหัวรุนแรงจาก Arras เรื่องที่ว่าสมาชิกของสภาร่างมควรมีสภิตที่จะได้รับเลือกไปนั่งในสถานิติบัญญัติถึงแม้ว่าจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีประสบการณ์เรื่องการปกครองโดยรัฐสภาก็ตามที่ สมาชิกสภาควรจะเป็นคนใหม่โดยสิ้นเชิงเพื่อจะเรียนรู้จากจุดเริ่มต้นในเทคนิคการจัดกาและรัฐบุรุษ

สิ่งเหล่านี้เป็นการประนีประนอมทางการเมืองที่เปราะบางอยู่ในชื่อของรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1791 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของฝรั่งเศสในยุคใหม่ จะเห็นถึงความพยายามที่จะปฏิเสธว่ามิใช่เป็นรูปแบบที่ต่อเนื่องมาจากการปกครองระบอบเก่า แต่โดยที่จริงแล้วเป็นความพยายามของผู้ร่างรัฐธรรมนูญที่จะปกปิดถึงความไม่ไว้วางใจต่อพระมหากษัตริย์และระบอบเก่า² บัดนี้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงกลายเป็น “first public official” ของฝรั่งเศส ซึ่งจะอยู่ภายใต้ “ชาติ” ซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยการปกครองในราชอาณาจักร ทั้งอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจทางการเมืองจะไม่อยู่ในมือของพระมหากษัตริย์อีกต่อไป แต่เปลี่ยนมาอยู่กับชนชั้นกลางซึ่งมักจะกล่าวปฏิเสธเสมอว่าไม่ต้องการแบ่งแยกอำนาจมาจากพระองค์

การที่ผลลัพธ์ของรูปการปกครองออกมาเป็นรูปของ “สาธารณรัฐของชนชั้นกลาง” จึงมีกลุ่มที่ไม่พอใจเช่น กลุ่มจาโคบินที่มีความต้องการจะปกป้องผลประโยชน์ของคนจนจากการคุกคามของคนรวย ถึงแม้ว่าสมาชิกในสมาคมจาโคบินจะมีใช้คนจนก็ตาม นอกจากนั้นก็มีฝ่ายศาสนา แต่ศัตรูที่สำคัญที่สุดของการปฏิวัติก็ยังเป็นพระมหากษัตริย์หรือฝ่ายนิยมกษัตริย์ เช่น การดำเนินงานของมิราโบ เขาว่าว่ามีสมาชิกในสถานิติบัญญัติไม่น้อยที่พอใจจะร่วมมือกับพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตามพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระราชินีมารีอังตัวเนตมิใช่พลังสำคัญ พระองค์มิได้เห็นด้วยกับคำแนะนำของมิราโบเมื่อได้แนะนำให้พระองค์ทรงเสด็จหนีออกไปจากปารีสและไปตั้งที่มั่นใหม่ในชนบท มิราโบมีชื่อเสียงอย่างมากมานานแล้วว่าหัวเก่า ได้พยายามปกป้องสถาบันกษัตริย์อย่างเข้มแข็งในสภา แต่

² Stephen Hardman (trans.), *French Revolution*, (New York : Macmillan, 1970), p. 118.

เขาก็มาถึงชีวิตในวันที่ 2 เมษายน 1791 ซึ่งเท่ากับว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงสูญเสียผู้สนับสนุนคนสำคัญที่เป็นเสียงอิทธิพลอยู่ในสภาว่่างรัฐธรรมนูญ

มิราโบถึงแม้ว่าจะเป็นชนชั้นสูงแต่ก็ได้ให้เสียงสนับสนุนข้างชนชั้นที่สามอยู่เสมอมา จัดได้ว่าเป็นสังกัดพรรคใดเฉพาะเจาะจง เขามีชื่อเสียงไม่ด้นัก ได้ชื่อว่าเป็นคนเฉลียวฉลาดแต่บิดาของเขาก็ตัดเขาออกจากการเป็นสมาชิก ข้อเขียนของเขาได้แสดงการต่อต้านการรุนแรง เคยทำงานเป็นสายลับของรัฐบาลฝรั่งเศสไปเบอร์ลิน มีฐานะสำคัญในสภาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ที่ให้ความสนับสนุนอย่างเข้มแข็งเมื่อชนชั้นสามัญประกาศตั้งเป็นสภาแห่งชาติ เขาเคยแสดงการต่อต้านพระมหากษัตริย์อย่างเปิดเผยที่การประชุมที่เทนนิสคอร์ต สนับสนุนให้ยึดทรัพย์สินของวัด สนับสนุนรัฐธรรมนูญสงฆ์ และยังดำรงตำแหน่งประธานของสมาคมจาโคบิน แต่มิราโบก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องสถาบันกษัตริย์ต่างไปจากผู้อื่น เขาเห็นว่าถ้าล้มล้างอำนาจของพระมหากษัตริย์ลงโดยสิ้นเชิงจะนำมาซึ่งสภาวะของความยุ่งเหยิงอย่างแน่นอน เขาจึงพยายามคงไว้ซึ่งอำนาจของกษัตริย์ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1791 เขาเองก็ขอร้องให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 แสดงหนีออกจากปารีสไปซ่อนพระองค์อยู่ในมณฑลนอก ๆ เพื่อจะได้สะดวกกับการติดต่อกับสมักรพรรคพวกหรือไม่ให้พวกนักปฏิวัติหัวรุนแรงสังเกตได้ แต่ทว่าการกลับไปสู่สภาพเก่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก และปัญหาปัจจุบันก็คือจะต้องยอมรับการปฏิวัตินั้น นอกจากนั้นมิราโบมีศัตรูอยู่ไม่น้อยทั้งในราชสำนักและสภา ดังนั้นแผนการของเขาจึงถูกริชยาและกลั่นแกล้ง มีประชาชนอีกไม่น้อยเช่นกันที่แปลเจตนาและการกระทำของมิราโบไปในแง่ว่าแสวงหาอำนาจใส่ตัวเอง จึงทำให้เกิดความกลัวและไม่ไว้วางใจ ดังนั้นถึงขั้นปลายชีวิตของเขาจึงพูดถึงระบบการเมืองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเพื่อหยุดยั้งการปฏิวัติที่รุนแรงเป็นการแน่นอนว่าเขาเล่นการเมืองแบบดีสองหน้า โดยเปิดเผยเขาแสดงให้เห็นว่าได้สนับสนุนพวกจาโคบินที่หัวรุนแรง แต่อย่างลับ ๆ เขาสนับสนุนพระมหากษัตริย์ให้สนับสนุนสภาผ่านร่างกฎหมายต่อต้านแครอลิกเพื่อที่สภาจะได้ไม่ได้รับความนิยมนในชนบท และพระมหากษัตริย์จะได้ฉวยโอกาสนี้หาเสียงสนับสนุน³ ซึ่งถ้ามิโรโบยังมีชีวิตอยู่ก็อาจจะยังไม่แน่เหมือนกันว่าจากอิทธิพลของเขาเหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปในรูปใด

วันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1791 พระมหากษัตริย์และราชวงศ์พยายามจะหลบหนีออกจากปารีสมุ่งหน้าไปทางตะวันออกมุ่งไปสู่เมืองเมซ ซึ่งพระองค์ทรงเชื่อว่าจะเป็นฐานทัพของพันธมิตร

³ Herbert L. Peacock, *A History of Modern Europe 1789-1970*, (4 ed, London : Heinemann Educational Books Ltd., 1971), p. 35.

แต่ในที่สุดพระองค์ถูกจับที่วาระนส์ (Varennes) โดยพวก National Guard และถูกนำกลับมายังปารีส การเสด็จหนีไปยังวาระนส์ครั้งนี้ทำให้ความรู้สึกโดยทั่วไปของประชาชนไม่ดีนัก มีแนวโน้มจะก้าวไปในด้านรุนแรง คนรู้สึกว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงนำประชาชนเป็นเครื่องต่อรองกับอำนาจต่างชาติ วันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1791 มีการเดินขบวนครั้งใหญ่ ได้เรียกร้องให้พระมหากษัตริย์สละราชสมบัติ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พวกหัวรุนแรงเข้ามามีบทบาทในการปฏิวัติมากขึ้น ซึ่งมีผลให้เหตุการณ์พุ่งไปในทางรุนแรงมากขึ้นเกินความคาดหมาย

กลุ่มการเมืองที่สำคัญ จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาครั้งใหม่ปรากฏว่ากลุ่มจาโคบิน หรือ Mountain ซึ่งเป็นฝ่ายซ้ายได้ 136 ที่นั่ง กลุ่มเฟยยอง (Feuillants) ได้ 264 ที่นั่ง ส่วนกลุ่มเป็นกลางได้ประมาณ 350 ที่นั่ง บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง เลื่อมใสในระบบประชาธิปไตย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าเป็นผู้ขาดประสบการณ์ทางการเมือง

กลุ่มจาโคบิน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ดำเนินการปฏิวัติมากกว่ากลุ่มอื่นและมาจากสมาคมจาโคบิน เดิมความหมายของชื่อสมาคมคือ “Society of Friends of the Constitution” สมาชิกดั้งเดิมได้แก่ผู้แทนในสภาแห่งชาติที่มาจากแคว้นบริทนี และได้ชื่อนี้เพราะมีการประชุมพบปะกันในวัดเก่าแก่ของนิกายโดมินิกันที่ปารีส ในการประชุมสมาคมได้เปิดให้ทุกคนเข้าฟังได้ หัวข้อการอภิปรายก็มีเรื่องทั่ว ๆ ไปซึ่งกำลังถูกคัดค้านอยู่ ในระยะแรกสมาคมนี้นหาสมาชิกได้มาก เช่น มิราโบ โรเบสปีแอร์ และมารัต (Marat) สมาคมนี้นมีสาขาตามเมืองต่าง ๆ มากกว่า 2,000 สมาคม เป็นกำลังสำคัญในการเลือกตั้งสมาชิกสภาและเป็นกลุ่มที่ได้ต่อต้านพวกเป็นกลางและพวกนิยมกษัตริย์ กลุ่มการเมืองที่สำคัญอื่น ๆ ในปารีสก็เช่น Cordeliers ซึ่งมีดังตอง (Danton) เป็นสมาชิกสำคัญ กลุ่มนี้มีสมาชิกเป็นกรรมกร (proletarian) มากกว่าของกลุ่มจาโคบิน จึงเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มซ้ายจัด โดยทั่วไปฝ่ายซ้ายทั้งหมดมีนโยบายปฏิเสธรระบบกษัตริย์ ต้องการล้มโทษพวกฉ้อฉลทางการเมืองและพระที่หัวโบราณดื้อดึง (reactionary) และมุ่งหวังที่จะเห็นฝรั่งเศสมีการปกครองแบบสาธารณรัฐ

ทว่าผู้ที่มิเสี่ยงข้างมากในสภากลับเป็นกลุ่มเฟยยองและฝ่ายเป็นกลาง ถึงแม้พวกเฟยยองจะได้เสียงมากในสภา แต่เพราะการบริหารภายในของพรรคไม่เข้มแข็งโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าไปเทียบกับกลุ่มจาโคบิน และเพราะการอธิบายได้ไม่ชัดเจนในเรื่องนโยบายศาสนาและสถาบันกษัตริย์⁴ จึงทำให้ขาดเสียงสนับสนุนจากต่างจังหวัด สมาชิกของกลุ่มเฟยยองเป็นพวกขุนนางและชนชั้นกลางที่มั่งคั่ง ดังนั้นจึงคำนึงถึงเรื่องทรัพย์สินสมบัติเป็นข้อใหญ่ของคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จึงได้รับการ

⁴ Paul A. Gagnon, *Frame* Since 1789, (New York : Harper & Row, 1964). p. 21-22.

วิพากษ์วิจารณ์ว่ามุ่งแสวงหาแต่ความมั่งคั่งส่วนตัว ในด้านการเมืองต้องการจะคงไว้ซึ่งระบบการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ต้องการให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1791 บ้าง

สำหรับกลุ่มเป็นกลางต้องการจะเป็นอิสระทั้งจากกลุ่มซ้ายและขวา แต่เพราะสถานการณ์ของปารีสทำให้กลุ่มเป็นกลางไม่สามารถดำเนินงานตามเจตนารมณ์ได้

บทบาทของมหาอำนาจต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1792 แรกทีเดียวทุกคนปีติยินดีเมื่อได้ข่าวการปฏิวัติ William Wordsworth กล่าวว่า “Bliss was it in that dawn to be alive ..” Charles James Fox นักการเมืองวิกทูตถึงการทำลายคุกบาสตีลว่า “นับเป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในโลกยากที่บรรยายได้” Johann Gottfried von Herder ประกาศว่า “การปฏิวัติเป็นขบวนการที่สำคัญที่สุดของมนุษยชาติ นับตั้งแต่การปฏิรูปศาสนาเป็นต้นมา และจะเป็นขั้นสำคัญที่จะนำมนุษย์ไปสู่เสรีภาพ”

ในด้านหลักการบรรดาผู้นำของรัฐในยุโรปไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลงในฝรั่งเศสนัก แต่ก็ไม่มีใครได้มีประเทศใดเข้าแทรกแซง ปีต (Younger pit) ผู้นำอังกฤษเห็นว่า การปฏิวัติจะดึงฝรั่งเศสไว้กับเหตุการณ์ภายในซึ่งจะเปิดโอกาสให้อังกฤษเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศอย่างเสรีขึ้น ส่วนรัสเซียและออสเตรียกำลังพัวพันในสงครามกับเตอร์กิกจึงเท่ากับว่าเป็นโอกาสดีเช่นกัน ปรussia กำลังเข้าพัวพันต่อเหตุการณ์ในโปแลนด์เพราะเป็นระยะที่ออสเตรียกำลังได้รับความอ่อนแอจากด้านฮังการีและเนเธอร์แลนด์ ส่วนรัสเซียก็อยู่ในสภาพที่ไม่แตกต่างอะไรกันนัก โดยสรุปมหาอำนาจอยู่ในระหว่างการแตกแยกและแสวงหาผลประโยชน์ของตนจึงไม่สามารถจะขัดขวางหรือแทรกแซงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสได้ แต่ในที่สุดฝรั่งเศสนั่นเองที่ไปนำเอามหาอำนาจเข้ามาพัวพันต่อเหตุการณ์ในประเทศ

การปฏิวัติของฝรั่งเศสมีผลกระทบต่อสถานการณ์ระหว่างประเทศ พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เองพระองค์ก็ไม่ทรงพอพระทัยที่กลุ่มหัวรุนแรงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ จึงได้ทรงขอความช่วยเหลือจากออสเตรีย ซึ่งผลลัพท์ก็คือกองทัพของฝ่ายเยอรมันกำลังถึงประมาณ 20,000 คนเข้ามาประชิดพรมแดนด้านตะวันออกของฝรั่งเศส พระเจ้าลีโอโปลที่ 2 แห่งออสเตรียมีความต้องการอย่างมากที่จะเป็นมิตรกับฝรั่งเศส แต่การสืบทอดการเมืองของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระราชินีมารี อังตัวเนตมายังวาระนส์ ในวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1791 มีผลกระทบต่อความรู้สึกของพระองค์ในฐานะที่พระนางมารีเป็นพระชนิษฐาของพระองค์ ทว่าพระองค์ก็ตระหนักดีว่าพระองค์ยังไม่พร้อม

จะเข้าแทรกแซง ยกเว้นแต่ว่าพระองค์จะตัดพระทัยเรื่องปัญหาโปแลนด์ให้รัสเซียและปรัสเซียได้ผลประโยชน์ไปโดยลำพัง สิ่งที่ดีที่สุดที่พระองค์พอทำได้คือการใช้การขู่ฝรั่งเศสถ้าจะทำอะไรรุนแรงต่อสถาบันกษัตริย์จนเกินไป ดังนั้นในวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1791 พระองค์จึงทรงเชื้อเชิญมหาอำนาจให้มาปรึกษากันที่ปาดัวเกี่ยวกับการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส วันที่ 25 กรกฎาคม ออสเตรียและปรัสเซียสามารถเจรจาทกลงกันในความเบื้องต้น โดยจะมีสัญญาป้องกันร่วมกันและประกันพรมแดนของทั้งสองประเทศ นอกจากนั้นได้ผนวกคำสนับสนุนต่อรัฐธรรมนูญของโปแลนด์ปี ค.ศ. 1791 และนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับฝรั่งเศส ผลจากการประชุมตกลงระหว่างออสเตรียและปรัสเซียที่ฟิเลนิทซ์ ได้ประกาศข้อตกลงแห่งเมืองฟิเลนิทซ์ (Declaration of Pilnitz) วันที่ 27 สิงหาคม 1791 มีใจความว่าสงครามจะเกิดขึ้นได้ถ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ไม่มีพระราชอำนาจเหมือนเช่นเดิม แต่ข้อตกลงนี้ก็เพียงคำเสนอแนะเท่านั้นประเทศอื่นๆ จะเข้าร่วมด้วยก็จะเป็นที่ยินดี ถึงแม้ว่านโยบายนี้จะยังไม่มีเนื้อหาที่แน่นอนว่าจะดำเนินการอย่างไรก็ตามก็ผลทำให้ฝรั่งเศสเกิดความเกรงกลัวที่จะถูกโจมตี อย่างไรก็ตามข้อคุกคามดังกล่าวสูญสิ้นไปเมื่อรัฐธรรมนูญใหม่ (วันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 1791) ได้ยอมรับอำนาจของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงเป็นการยากแก่ต่างประเทศถ้าจะเข้าแทรกแซงในฝรั่งเศสถ้าพระเจ้าหลุยส์ไม่ร่วมมือด้วย

การประชุมสหานิติบัญญัติในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1791 วันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1791 สหานิติบัญญัติได้มาพบปะกัน เสียงส่วนใหญ่ยังคงให้ความสนับสนุนรัฐบาลพระมหากษัตริย์ถึงแม้พระองค์จะเสด็จหนีออกไปจากปารีสก็ตาม เมื่อพิจารณากันในแง่การเมืองแล้วสมาชิกสหานิติบัญญัติเป็นพวกหัวใหม่ถึงแม้จะจัดอยู่ในฝ่ายขวา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าไปเทียบกับสมาชิกในสภาร่างรัฐธรรมนูญว่าทั่วไปอยู่ในลักษณะวุ่นวายไม่มีฝ่ายใดจะคุมเสียงของที่ประชุมได้อย่างเด็ดขาด ดูเหมือนว่าบุคคลิกส่วนตัวจะเป็นการง่ายกว่าที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำ คนที่เด่นมากในขณะนี้คือปรีโซ (Brissot) ซึ่งอยู่ในกลุ่มจิรองแดง (Girondins)

เส้นทางไปสู่สงคราม

ปรีโซมีจุดมุ่งหมายที่จะหาประโยชน์จากความไม่พอใจของสภาและผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติ ฝรั่งเศสเริ่มถูกอังกฤษกีดกันให้ปวาศจากพันธมิตรอย่างเห็นเด่นชัดด้วยความร่วมมือระหว่างอังกฤษและปรัสเซียยังได้ดึงเอาสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์ออกไปจากฝรั่งเศสอีกด้วย การแทรกแซงในปี ค.ศ. 1787 และท่าทีการร่วมมือกันระหว่างสเปนและอังกฤษยังทำให้ฝรั่งเศสอยู่ในฐานะไร้อำนาจในวงการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อปรีโซต้องการเสริมสร้างอำนาจส่วนตัวและดูเหมือนว่าสงครามจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ดังกล่าว ดังนั้นด้วยอิทธิพลของปรีโซกลุ่มจิรองแดงจึง

เรียกร้องให้พระเจ้าหลุยส์ทรงขอให้ Elector of Trier ส่งให้กองทัพพวกลัทธิสายตัว เพราะมั่นใจว่า การกระทำดังนี้จะนำไปสู่สงครามและบ้านปลายนก็คือการให้อำนาจของพระมหากษัตริย์สิ้นไป เป็นการ แน่แน่นอนว่าพระเจ้าหลุยส์จะต้องใช้สิทธิยับยั้งข้อเสนอนั้น ซึ่งเท่ากับเป็นบังคับทางอ้อมเพื่อแสดงว่าพระ มหากษัตริย์ ไม่เหมาะที่จะเป็นผู้นำของชาติ แผนการณ์ของพวกจิรองแดงนี้ได้รับการสนับสนุนจาก บุคคลสำคัญ เช่น Vergniaud และ Madam Roland

จาโคบินบางคนไม่พอใจ อาทิ โรเบสปีแอร์ มาร์แตและดองตองถึงกับมีการเปิดอภิปรายแสดง การคัดค้านอย่างแข็งขัน และให้เหตุผลว่าการสงครามจะไม่นำประชาธิปไตยมาสู่ประชาชน แต่กลับ จะทำลัทธิเผด็จการโดยชนชั้นที่ร่ำรวยมาให้ ซึ่งเท่ากับจะทำลายผลงานการปฏิวัติที่ทำมาแล้วทั้งหมด ทว่าเสียงส่วนใหญ่ของกลุ่มจาโคบินพอใจแผนการณ์ของปรีโซมากกว่า อย่างไม่มีใครคาดคิด กลุ่มขวา ได้สนับสนุนแผนการของจิรองแดง เค้านด์ นาร์บอน (Comte de Narbonne) รัฐมนตรีสงครามแสดง ความคิดเห็นสนับสนุนอย่างชัดเจน แต่ด้วยเหตุผลเบื้องหลังที่แตกต่างกัน ฝ่ายขวาเห็นว่าภาวะสงคราม จะนำมาซึ่งอำนาจและความนิยมต่อองค์พระมหากษัตริย์ จึงกล่าวได้ว่าเสียงส่วนใหญ่ของรัฐสภาต้องการ สงคราม

ในระยะต้นของการปฏิวัติ คนฝรั่งเศสวาดภาพว่าสงครามเป็นการกีฬาแบบหนึ่งของกษัตริย์ จึงเท่ากับว่าฝรั่งเศสยุคใหม่ซึ่งเป็นยุคที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดจึงต้องการสันติภาพและอยู่ร่วมกันฉันท์ พี่น้องกับประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อเดือนพฤษภาคม 1790 สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ประกาศเลิกการใช้ สงครามทุกชนิด และยืนยันว่าประเทศฝรั่งเศสจะไม่ใช้กำลังต่อต้านเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดของ ประชาชน ทว่าเมื่อมาถึงฤดูหนาวปี 1791 ดูเหมือนว่าสงครามกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพื่อจะพิทักษ์ การปฏิวัติให้คงอยู่ 9 พฤศจิกายน 1791 ด้วยอิทธิพลของปรีโซรัฐสภาได้เสนอพระราชกฤษฎีกาว่า พวกลัทธิทางการเมืองที่ไม่กลับเข้ามารายงานตัวก่อนวันปีใหม่จะต้องอยู่ในฐานะเป็นกบฏ จะมีการทั้ง ธิปไตยและประหารชีวิต พระเจ้าหลุยส์ทรงวิโต้ในทันที ขณะเดียวกันผู้แทนของรัฐสภาได้ส่งรายงาน เกี่ยวกับการกระทำของพวกพระที่ต่อต้านรัฐบาลในฝรั่งเศส รัฐสภาเริ่มสูญเสียความตั้งใจที่จะไม่ละเมิด สิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ระบุไว้ใน Declaration of Rights เมื่อมาถึงวาระที่จะกำจัดบุคคลที่ต่อต้าน วันที่ 20 พฤศจิกายน รัฐสภาได้ผ่านพระราชบัญญัติ all non-jurors suspect ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ทรงวิโต้ อีกเช่นกัน ความไม่พอใจต่อสถาบันกษัตริย์ของกลุ่มหัวรุนแรงยิ่งเพิ่มความรุนแรงขึ้น ปรีโซประกาศว่า ประชาชนซึ่งได้รับเสรีภาพเป็นครั้งแรกในระยะเวลาที่เคยเป็นทาสมาพัน ๆ ปี ต้องการสงคราม สงคราม จะสร้างเสรีภาพให้เพิ่มขึ้น จะขับไล่ลัทธิเผด็จการให้หมดไปและจะขับไล่บุคคลที่จะมุ่งทำลายเสรีภาพ ไปได้

สถานะของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ภายหลังเหตุการณ์ที่วาเรนส์ พระองค์ทรงเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารแต่เพียงชื่อ เหตุการณ์นี้ได้กระตุ้นความรู้สึกของทั้งจักรพรรดิและกษัตริย์แห่งปรัสเซียที่จะต่อต้านการปฏิวัติเพิ่มขึ้น มีคนฝรั่งเศสจำนวนเล็กๆ เท่านั้นที่เห็นว่ากษัตริย์ต่างประเทศเหล่านั้นไม่มีความตั้งใจแน่วแน่แต่ประการใดที่จะคุกคามฝรั่งเศส แต่ชนส่วนใหญ่ยังคงกลัวการรุกรานของกองทัพต่างชาติ หลังจากเหตุการณ์ที่วาเรนส์สภาได้ประกาศปิดพรมแดนด้านตะวันออก ประกาศภาวะฉุกเฉิน และเรียกทหารเข้าประจำการถึง 100,000 คน พร้อมทั้งเตรียมอาวุธอย่างพร้อมสรรพ มกราคม ปี 1792 เสียงส่วนใหญ่เห็นพ้องกับ Vergniaud ว่าสงครามต้องเกิดขึ้นแน่นอนและในครั้งนี้นี้ฝรั่งเศสควรจะฉวยโอกาสโดยการเข้าโจมตีจักรพรรดิเสียก่อน

ภายใต้ภาวะกดดันดังกล่าว รัฐมนตรีชุดใหม่ได้เข้าสู่อำนาจในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1792 ซึ่งในครั้งนั้นาร์บอนได้เสียตำแหน่งไปด้วย บุคคลสำคัญในรัฐบาลชุดใหม่ที่ควรคำนึงถึง คือ Dumouriez ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคม Dumouriez มิได้เป็นข้าราชการธรรมดาเท่านั้นแต่เคยเป็นสายลับของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 มาก่อนด้วย และในขณะนั้นสังกัดอยู่ในพรรคฝ่ายซ้าย ดังนั้นสงครามจึงเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง กองทัพของพวกเขาได้ตั้งเรียงรายอยู่ตามพรมแดนด้านตะวันออกอยู่แล้ว ผลของการปฏิวัติในฝรั่งเศสอาจมีผลกระทบต่อสภาพของบางแคว้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งอัลซาสและลอร์เรน ซึ่งทำให้ฝ่ายรัฐเยอรมันเริ่มลังเลต่อเหตุการณ์ที่จะผันแปร และเมื่อทางฝรั่งเศสได้พยายามเผยแพร่ความคิดที่ว่า "Peace to the peoples, war against the tyrants" รวมทั้งความคิดที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิวัติต่อต้านพระมหากษัตริย์ การกระทำดังกล่าวเป็นการคุกคามต่อความสงบในเบลเยียมรวมทั้งการปกครองของราชวงศ์ออร์เรนจ์ในสาธารณรัฐเนเธอร์แลนด์ด้วย ไม่เพียงแต่เท่านั้นยังแผ่ขยายมายังโปแลนด์ สงครามที่จะเกิดขึ้นจะเป็นสงครามของประชาชนต่อต้านกษัตริย์ วันที่ 25 มกราคม ค.ศ. 1792 ฝรั่งเศสได้ยื่นคำขาดมายังจักรพรรดิลีโอโปลต์ที่ 2 ว่าจะต้องไม่กระทำการอย่างใดเป็นการบ่อนทำลายฝรั่งเศสจะต้องเลิกสนับสนุนพวกสก็๊ยก และกำลังกองทัพที่อยู่ในไรน์แลนด์จะต้องสลายตัวไป พระเจ้าลีโอโปลต์ที่ 2 ได้ทำการประท้วงและยืนยันความตั้งใจเพื่อรักษาความสงบ ทว่าพระองค์มาสิ้นพระชนม์ลงในวันที่ 1 มีนาคม 1792 และพระเจ้าฟรานซิสที่ 2 พระโอรสซึ่งขึ้นครองราชย์ต่อมาได้ดำเนินนโยบายแข็งกร้าวขึ้น วันที่ 20 เมษายน 1792 รัฐสภาฝรั่งเศสลงมติให้ประกาศสงครามกับออสเตรีย

การประกาศสงครามเป็นพลังใหญ่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ฝรั่งเศสเข้าพัวพันในสงครามอีกมากกว่า 20 ปี แต่ผลลัพธ์ในปัจจุบันที่เกิดขึ้นต่อฝรั่งเศสเองคือการขัดแย้งกับพระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง และเหตุการณ์ได้นำประเทศให้มีรูปการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ

เมื่อเคลื่อนไหวพลครั้งแรกกองทัพฝรั่งเศสมุ่งจะทำลายกองทัพออสเตรียในเบลเยียม แต่กลับไปพ่ายแพ้อย่างย่อยยับ ทั้งนี้เพราะกองทัพอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านตัวบุคคลหรืออาวุธ นอกจากนั้นเศรษฐกิจในประเทศยังอยู่ในสภาพทรุดโทรม ประชาชนอดอยาก ดังนั้นจึงเกิดความวุ่นวายขึ้นทั่วไปและรัฐบาลก็สามารถรักษาสถานการณ์ไว้ได้ พระเจ้าหลุยส์จึงทรงปลดคณะรัฐมนตรีสังกัดกลุ่มจิรองแดงออกจากตำแหน่ง รวมทั้งทรงใช้สิทธิยับยั้งพระราชกฤษฎีกา non-juring priests รวมทั้งการตั้งกองทัพเพื่อพิทักษ์ปารีส การกระทำของพระองค์ทำให้เกิดการรวมตัวของประชาชนขึ้นอีก เกิดเป็นการเดินขบวนต่อต้านพระมหากษัตริย์ในวันที่ 20 เดือนมิถุนายน 1792 ภายใต้การนำของกลุ่มจาโคบิน กลุ่มเดินขบวนได้บุกเข้าไปในพระราชวัง ได้เรียกร้องให้พระองค์ทรงยกเลิกข้อวิบัติเรื่อง พวกลัทธิ และ non-juring priests แต่พระเจ้าหลุยส์ยังคงยืนยันข้อคิดเห็นของพระองค์ ในครั้งนี้มีผู้ฉวยโอกาสบางคนแนะนำว่าควรจะประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ก็ยังไม่ถึงขั้นแตกหัก เพราะมีสมาชิกของรัฐสภาบางคนได้มาขอร้องให้มีการเดินขบวนสลายตัวไป

การแทรกแซงของออสเตรียและปรัสเซียในปี ค.ศ. 1792 ตามแผนการณ์ของออสเตรียและปรัสเซียจะมีการรวบรวมกำลังพลเพื่อรุกรานฝรั่งเศส กองทัพใหญ่จะอยู่ภายใต้การนำของดยุกแห่งบรันสวิก (Duke of Brunswick) วิวรุษจากสงคราม 7 ปี กองทัพผสมจะเข้าบุกฝรั่งเศสจากเวอร์ดัน แผนการนี้มีชื่อว่า Brunswick Manifesto โดยมีข้ออ้างว่าเพื่อรักษาสีทธิของเจ้าเยอรมันในอัลซาส และเพื่อฟื้นฟูอำนาจของพระมหากษัตริย์ฝรั่งเศสซึ่งถูกแย่งชิงไปโดยพวกกบฏ พร้อมกันนั้นยังมีข้อประกาศอีกหลายประการที่จะยืนยันว่า จะต้องมิผู้รับผิดชอบต่อความไม่สงบในครั้งนี้ เช่นกล่าวว่า ถ้าพระราชวัง Tuileries ถูกรุกราน ชาวปารีสจะต้องถูกฆ่าตายเป็นการตอบแทน จึงทำให้เกิดความกังวลถึงความปลอดภัย ทำให้เกิดข้อเรียกร้องให้ขับพระมหากษัตริย์ออกจากราชสมบัติ และวันที่ 29 กรกฎาคม 1792 โรเบสปีแอร์ได้อภิปรายที่สโมสรจาโคบิน ให้สภาแห่งชาติมีการเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน (universal manhood suffrage) เนื่องจาก Brunswick Manifesto ทำให้พวกฝ่ายซ้ายต้องการจะเข้าดำเนินการ นายเทศมนตรีแห่งปารีส (Pétion) ได้เรียกกำลังพลพร้อมด้วยอาวุธครบมือเป็นจำนวน 50,000 คน เพื่อทำการปฏิวัติ กลางคืนวันที่ 9 สิงหาคม การปฏิวัติก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง สถานการณ์วุ่นวายและรุนแรงเกิดขึ้นโดยทั่วไปรวมทั้งในพระราชวัง Tuileries ด้วย วันที่ 10 สิงหาคม รัฐสภาประกาศยอมรับว่าไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ทรงเรียกสภาแห่งชาติโดยมีพื้นฐานอยู่ที่ universal manhood suffrage ในทางทฤษฎีพรรคพวกของปรีโซและจิรองแดงจะสามารถกลับเข้ามาสู่อำนาจได้อีกครั้งหนึ่ง แต่ในสถานะการที่ลุกลามใหญ่โต ได้

นำเอานักกฎหมายหัวรุนแรงอีกผู้หนึ่งเข้ามามีบทบาทร่วมด้วย ดังต้องได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรียุติธรรม สรุปแล้วถึงอย่างไรพวกฝ่ายซ้ายยังคงมีอำนาจอยู่เช่นเดิม

กองทัพของดยุกแห่งบรันสวิกผ่านพรหมแดนเข้ามาถึงซีดาน เมซและ Longwy โดยได้รับการต่อต้านไม่แข็งเกร่งนัก ในที่สุดได้มาถึงเวอร์ตันในวันที่ 31 สิงหาคม ชาวการสูญเสียดังกล่าวนำความตระหนักให้กับชาวปารีสเป็นอย่างมาก ประชาชนไม่วางใจการทำงานของลาฟาแยต ทุกคนเชื่อกันว่าเป็นแผนการณ์ของพวกขุนนางที่จะให้เป็นไปเช่นนั้น 2 กันยายน เวอร์ตัน ถูกตีแตกประชาชนอยู่ในความไม่สงบทั่วประเทศชาวปารีสลุกฮือขึ้นเรียกว่า “September Massacres จนถึงวันที่ 6 กันยายน ในระยะดังกล่าวพวกที่ถูกสงสัยถูกฆ่าตายไปเป็นจำนวนมากประมาณกันถึง 1,400 คนทั้งที่เป็นพระขุนนาง นักโทษการเมือง และแม้แต่อาชญากร เป็นระยะของสภาพจิตวิทยาที่ควบคุมไม่ได้ เหตุการณ์นี้มีผลทำให้กลุ่มจิรองแดงของปารีสเสียคะแนนนิยมไปมากยิ่งขึ้น จึงมีเสียงเล่าลือกันว่าเป็นแผนการณ์ของพวกจาโคบิน พร้อมทั้งยืนยันว่าโรเบสปีแอร์และมาร์ตอยู่เบื้องหลังการฆ่าหมู่ครั้งนั้น

ไม่เป็นที่สงสัยว่าสภาแห่งชาติที่ตั้งขึ้นวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1792 จะต้องทำการปกครองฝรั่งเศสต่อไปจนกว่ารัฐธรรมนูญใหม่ปี 1795 จะออกมาใช้ แต่อย่างไรก็ตามนี่เป็นความต้องการของฝูงชน สภาแห่งชาติตามทฤษฎีแล้วจะมีพื้นฐานอยู่บนความเท่าเทียมกัน จะไม่มีการใช้ทรัพย์สินสมบัติมาขัดกันอีกต่อไป ทว่ามีคนเพียง 10 เปอร์เซนต์เท่านั้นมาทำหน้าที่ ดังนั้นสภาแห่งชาติจะเผชิญผู้นำการปฏิวัติต่อมาอีก ถึงแม้ว่าพวกจิรองแดงและพวกไม่สังกัดพรรคใดจะได้รับเลือกมาไม่น้อย แต่ก็มิใช่เสียงที่มาจากปารีส ซึ่งทั้งนี้เพราะฝรั่งเศสไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการปกครองระบบรัฐสภามาก่อน และเพราะคนสำคัญ ๆ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปนั่นเอง

กองทัพของดยุกแห่งบรันสวิกรุกเร้าเข้ามาอีก แต่ถูกกองทัพของ Dumouriez สกัดเอาไว้ กองทัพของบรันสวิกถูกตัดจากฐานกำลังที่เวอร์ตัน สภาพอากาศที่เลวร้าย การขาดแคลนอาหารและนโยบายที่ต้องการจะยุติการสู้รบ ในที่สุดวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1792 กองทัพปรัสเซียก็เดินทางกลับ ดังนั้นสภาพการเมืองในฝรั่งเศสจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงอีก

การต่อสู้แย่งชิงอำนาจ รัฐสภาใหม่หรือ National Convention ซึ่งสมาชิกได้รับเลือกจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่ในลักษณะ male adult Suffrage ซึ่งเป็นความฝันของนักการเมืองหัวรุนแรงในขณะนั้น แต่สิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงก็ยังเป็นไปคล้ายคลึงของเก่า เพราะกรรมกรหรือผู้มีรายได้น้อย เป็นลูกจ้างตามบ้านยังคงถูกตัดสิทธิไป สภาได้ประชุมครั้งแรกในวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1792 มีสมาชิกทั้งหมด 750 คน เป็นสมาชิกจากสภาว่างรัฐธรรมนูญเดิมเพียง 96 คน 190 คน เกือบหนึ่งในสภานิติ-

บัญญัติ ส่วนสมาชิกใหม่ ๆ นอกนั้นเป็นพวกคนหนุ่มซึ่งให้เสียงสนับสนุนโรเบสปีแอร์, บุคคลกลุ่มใหม่ดังกล่าวมาจากหลายอาชีพด้วยกันมีทั้งนายแพทย์ นายธนาคาร พ่อค้าและครูอาจารย์ แต่ไม่มีพวกชาวนาเล็ก ๆ จะมีกรรมกรอยู่บ้างก็เพียง 2 คนเท่านั้น คือ Noël Painte และ Jean-Baptiste Armonville จึงกล่าวได้ว่าสภาแห่งชาติประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ พวกกลุ่มอิสระมีชื่อว่า Marsh หรือ Plain ซึ่งจัดว่าเป็นกลางและที่สำคัญเป็นกลุ่มที่คุมเสียงข้างมากไว้ได้ จีรองแดง เป็นกลุ่มที่สอง ซึ่งมีบุคคลสำคัญอย่างที่เคยรู้จักคือ Vergniaud ปรีโซ Geussonnet และ Guadet กลุ่มนี้ถึงแม้จะไม่ใช้เสียงข้างมากแต่โดยทั่วไปก็เป็นตัวทำให้เกิดความสมดุลย์ในการออกเสียง กลุ่มที่ 3 คือ จาโคบิน หรือ Mountain ซึ่งขณะคะแนนเสียงในปารีส นำโดยโรเบสปีแอร์ มาร์ต และดังตอง กลุ่มนี้ยังคงเป็นอริกับพวกจีรองแดง จึงเป็นการแน่นอนว่า ในการพบกันครั้งแรกของสภาคอนเวนชันจะเป็นการต่อสู้กันของสองกลุ่มการเมืองดังกล่าว

พวกจีรองแดงมีความเชื่อในเรื่องการค้าเสรี แต่หวงห้ามในการจะใช้วิธีแก่เศรษฐกิจเพื่อชาติไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารหรือสงคราม ในขณะที่กลุ่มจาโคบินก็มาจากชนชั้นกลางเหมือนกัน แต่ยังคงคำนึงถึงประชาชน จึงพอจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้โดยง่ายเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังนั้นถึงแม้พวกจีรองแดงได้เข้าไปอยู่ในคณะรัฐบาลมาก แต่พวกจาโคบินก็ได้เสียงสนับสนุนจากประชาชน (แต่ก็ได้เสียความนิยมไม่น้อย เมื่อประเทศต้องประเพณีกับปัญหาเศรษฐกิจที่บีบรัดและการพ่ายแพ้สงครามในระยะ ปี ค.ศ. 1793)

ในเริ่มแรกพวกจีรองแดงสามารถชักชวนให้สภาเริ่มเกิดความไม่ไว้วางใจพวกปฏิวัติคอมมูน (Commune) ซึ่งเคยมีอำนาจมาตั้งแต่ครั้งการปฏิวัติเดือนสิงหาคม แต่ก็จำต้องถูกปลดอำนาจไปเอง เมื่อเหตุการณ์รุนแรงได้หยุดสิ้นลง ดังนั้นจึงดูเหมือนกลุ่มจาโคบินต้องสูญเสียอำนาจไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองฝ่ายยังคงต่อสู้เพื่อมีอำนาจสูงสุดในฝรั่งเศสอยู่นั่นเอง เรื่องที่ถกเถียงกันอย่างไม่จบสิ้น คือ ปัญหาการพิจารณาโทษของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กลุ่มจาโคบินโดยโรเบสปีแอร์เสนอให้ประหารชีวิตเสีย เพราะเป็นผู้ทรยศต่อชาติ ได้เรียกร้องไม่ให้มีการเปิดพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ พระมหากษัตริย์จะต้องถูกพิจารณาโทษโดยประชาชน กลุ่มจีรองแดงไม่ต้องการทำถึงเช่นนั้น ยังต้องการให้ไว้ชีวิตพระเจ้าหลุยส์ ในที่สุดพระองค์ถูกนำขึ้นศาลในข้อหาว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติด้วยการให้ความสนับสนุนกับพวก “ลัทธิการเมือง” และกองทัพต่างชาติเพื่อมาทำลายฝรั่งเศส จากหลักฐานต่าง ๆ สภาคอนเวนชันได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ว่าพระองค์มีความผิดจริง

เมื่อมาถึงขั้นนี้พวกจีรองแดงได้พยายามจะป้องกันโดยการให้มีการอุทธรณ์ แต่ถูกโรเบสปีแอร์ขัดขวางและสภาไม่รับข้อเสนอดังกล่าว และด้วยเสียงส่วนใหญ่สภาได้ลงมติให้ประหารชีวิตพระ-

* ที่โค้ชจีรองแดง เพราะว่าสมาชิกส่วนใหญ่มาจากเมือง Bordeaux ของมณฑลจีรองแดง กลุ่มนี้เคยอยู่ร่วมกับกลุ่มจาโคบิน แต่มาแตกกันในปี ค.ศ. 1792

เจ้าหลุยส์ พระองค์ถูกประหารชีวิตด้วยกิโยตินในวันอาทิตย์ที่ 21 มกราคม ค.ศ. 1793 พระองค์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากนักประวัติศาสตร์ แต่ที่ยอมรับกันคือพระองค์อ่อนแอเกินไปที่จะอยู่ในระบบการปกครองแบบเผด็จการ (Despotism)

การสงคราม วันที่ 20 กันยายน 1793 กองทัพฝรั่งเศสอยู่ในฐานะได้เปรียบเมื่อสามารถเอาชนะกองทัพปรัสเซียได้เป็นผลสำเร็จที่ Valmy บุกลึกเข้าไปในเบลเยียม อังกฤษได้เข้าร่วมสงครามเพื่อต่อต้านฝรั่งเศสด้วยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1793 กล่าวโดยที่จริงแล้ววิลเลียม พิต ไม่ต้องการจะเข้าพัวพันในสงครามกับฝรั่งเศส แต่เพราะความคิดเรื่องการปฏิวัติได้กระจายไปอย่างรวดเร็วอย่างไม่คาดฝันจึงทำให้เกิดเป็นความกังวล และนโยบายการทำสงครามกับทุกประเทศของจอร์จ แดง ได้ทำให้นโยบายต่างประเทศของอังกฤษเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อฝรั่งเศสได้ประกาศไม่รับรู้ถึงสัญญาต่างๆ จึงเท่ากับกระทบสถานะของอังกฤษเป็นอย่างมาก ฝรั่งเศสเพิกเฉยต่อสิทธิของฮอลแลนด์ในการควบคุมทางการค้าและการเดินเรือในแม่น้ำเชลต์ (Scheldt) ซึ่งมีมาตั้งแต่ครั้งสนธิสัญญาเวสฟาเลีย ค.ศ. 1648 ในปี ค.ศ. 1792 ฮอลแลนด์ได้กลายมาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ และอังกฤษมีผลประโยชน์ร่วมอยู่มากในทั้งการค้าและการเป็นมหาอำนาจทางทะเล ถ้าฮอลแลนด์จะต้องกลายมาอยู่ภายใต้การควบคุมของฝรั่งเศส หลายสิ่งหลายอย่างอาจจะพังทลายลงมา อังกฤษรู้ว่าเป็นจุดประสงค์อันแน่นอนของฝรั่งเศสที่จะขยายอำนาจ ยิ่งไปกว่านั้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1792 รัฐสภาแห่งชาติของฝรั่งเศสได้ประกาศ Edict of Fraternity ซึ่งฝรั่งเศสให้คำสัญญาที่จะช่วยเหลือประชาชนในทุกแห่งที่จะลุกขึ้นต่อต้านผู้ปกครอง ได้มีคำประกาศว่า “ทุกรัฐบาลเป็นศัตรูของเรา” และ “ประชาชนทุกคนเป็นมิตรของเรา” สิ่งสุดท้ายที่กระทบความรู้สึกของคนอังกฤษมากคือ การประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ซึ่งถือว่าเป็นความป่าเถื่อนและไม่มีเหตุผลสมควรที่ทำให้การปฏิวัติกลายเป็นศัตรูของพระมหากษัตริย์ทั้งหมด พิตได้ส่งคำประท้วงไปยังทูตฝรั่งเศสในลอนดอน ในที่สุดอังกฤษได้ประกาศสงครามกับฝรั่งเศสในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1793 ทว่ามีใช่แต่อังกฤษประเทศเดียว สเปน ฮอลแลนด์ เยอรมนี และรัฐอิตาเลียนต่าง ๆ ได้ทำการประกาศสงครามกับฝรั่งเศสด้วย การประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์นำความตระหนกตกใจมาสู่ผู้ปกครองในยุโรปโดยทั่วไป และทุกประเทศหวังว่าการร่วมมือกันจะสามารถทำลายสาธารณรัฐใหม่ที่เกิดขึ้นได้ นอกเหนือจากนั้นแต่ละประเทศยังมีเหตุผลส่วนตัวอื่นๆ อีก แต่ผลลัพธ์ก็คือว่ากองทัพฝรั่งเศสต้องถูกตีอย่างย่อยยับ

สภาคอนเวนชันตัดสินใจสร้างระบบใหม่อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเพื่อช่วยสถานการณ์ที่เลวร้ายทั้งภายในและภายนอกประเทศอันคุกคามอยู่ ได้มีการประกาศว่ารัฐบาลต่อไปนี้จะอยู่ในลักษณะรัฐบาลคณะปฏิวัติไปจนกว่าจะมีสันติภาพ สภาคอนเวนชันจึงตั้งรัฐบาลชุดหนึ่งขึ้นมาโดยให้มีอำนาจอย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยคณะกรรมการเพื่อการสวัสดิภาพของประชาชน (A Committee of Public Safety) ประกอบด้วยสมาชิก 9 คน (ต่อมาเพิ่มเป็น 12 คน) โดยสภาแห่งชาติเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกเหล่านี้ คณะกรรมการชุดนี้ทำหน้าที่ควบคุมทั้งด้านกองทัพและนโยบายต่างประเทศ แต่ในเวลาต่อมากลายเป็นผู้ควบคุมสภาเสียเองด้วย สมาชิกของคณะกรรมการจะเข้าดูแลในทุกส่วนของ การปกครองประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการออกประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการ ได้มีการส่งสายสืบเข้าไปในหน่วยงานต่าง ๆ แม้แต่ในกองทัพ และผู้ที่ต้องสงสัยจะถูกสังหารชีวิตด้วยกิโยติน หน่วยงานที่สองแต่ก็อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของคณะกรรมการเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน คือ คณะกรรมการรักษาความมั่นคงทั่วไป (A Committee of General Security) สมาชิกในกรรมการชุดนี้จะถูกเสนอชื่อมาจากกรรมการเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน โดยปกติแล้วคณะกรรมการชุดนี้ทำหน้าที่เป็นตำรวจดูแลให้เกิดความสงบทั้งในปารีสและตามจังหวัดต่าง ๆ หน่วยงานสุดท้าย คือศาลคณะปฏิวัติ (Revolutionary Tribunal) ทำหน้าที่กล่าวถึงผู้ที่ปฎิบัติต่อรัฐบาล ซึ่งเพียง 1 เดือนของปี ค.ศ. 1794 ได้มีประชาชนถูกตัดสินประหารชีวิตถึง 835 คน รวมทั้งพระนางมารี อังตัวเน็ตต์ด้วย และในเดือนกันยายน ค.ศ. 1793 มีผู้ถูกประหารชีวิตถึง 3,000 คน

นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ควบคุมราคาสินค้าและอาหาร (Law of Maximum) ค่าจ้าง แรงงาน จัดการยึดที่ดินจากพวกขุนนางมาแบ่งให้ประชาชน ทำปฏิทิน และที่สำคัญคือ กำจัดพวกจิรองแดง ได้อิฟองจะเอาผิดกับมาร์ตซึ่งถือว่าเป็นผู้ทำให้เกิดการนองเลือดในเดือนกันยายน หรือที่เรียกว่า September Massacres โดยเรียกร้องให้มาร์ตต้องขึ้นศาลคณะปฏิวัติ ทว่าศาลคณะปฏิวัติได้ตัดสินปล่อยตัว มาร์ตจึงได้ทำการแก้แค้น ในที่สุดสภาคอนเวนชันได้ทำการขับพวกจิรองแดง ดังนั้นคอมมูนจึงเข้าควบคุมเสียงในสภา พวกจิรองแดงได้ต่อสู้ครั้งสุดท้ายโดยสนับสนุนให้เกิดการกบฏขึ้นตามมณฑลต่าง ๆ ฤดูร้อนปี ค.ศ. 1793 ฝรั่งเศสต้องเผชิญกับภาวะที่เลวร้าย ทั้งการกบฏของพวกจิรองแดง การกบฏของพวกนิยมกษัตริย์ La Vendee และการพ่ายแพ้ของกองทัพฝรั่งเศสเขตพรหมแดน

ยุคนองเลือด ระบบการปกครองแบบรัฐสภา (Constitutional Monarchy) มาถึงจุดจบ ในปี ค.ศ. 1792 ประกอบด้วยปัญหาหลายประการ อาทิข้าราชการใหม่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลให้งานเดินไปอย่างขาดประสิทธิภาพ ปัญหาการแตกแยกภายใน สงครามจากต่างแดนแต่ที่สำคัญที่สุดคือ ปัญหาการคลัง รัฐบาลก็พยายามแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นใช้วิธียึดทรัพย์ของวัด หรือการพิมพ์ธนบัตร แต่เหตุการณ์

ยังคงไม่ขึ้น ชั่วจะยิ่งร้ายมากขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาเงินเพื่อ ในที่สุดระบบรัฐสภาจึงต้องเปลี่ยน
รูปไป จากเดือนกรกฎาคมปี ค.ศ. 1793 บทบาทของคณะกรรมการประชาชนเปลี่ยนไปในลักษณะที่
รุนแรงมากขึ้น แต่จะถือว่าเป็นระบบเผด็จการโดยบุคคลนั้นไม่ได้ น่าจะเป็นการปกครองแบบเผด็จการ
โดยคณะมากกว่า เพราะสภายังคงมีอยู่และยังเป็นผู้ยอมรับคณะกรรมการเหล่านั้นด้วย

รัฐธรรมนูญฉบับปี 1793 ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดนับจากการปฏิวัติ
ใหญ่เป็นต้นมา ระบุว่าผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะทุกคนจะมีสิทธิเสนอตัวเข้าแข่งขันเป็นผู้แทน มีสิทธิ
เลือกตั้งผู้แทน จะไม่มีข้อจำกัดเรื่องทรัพย์สินสมบัติใด ๆ อีก จะไม่มี active หรือ passive citizen อีกต่อไป
นอกจากนั้นก็ยังมิสภาคเดียวเพราะถือว่าทุกคนมีสิทธิเสมอภาคกัน ในทางทฤษฎีรัฐสภามีอำนาจเลือก
ตั้งผู้บริหารทุกระดับไม่ว่าจะเป็นส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค โรเบสปีแอร์ย้าว่าฝรั่งเศสจะยิ่งใหญ่สมกับ
ที่จะชื่อว่า “Republic of Virtue” ดังแนวความคิดฝันของรูโซ

โรเบสปีแอร์เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการปกครองขณะนี้ เขาเป็นพิวริตันแต่การกระทำที่
จะให้ไปถึงจุดหมายปลายทางนั้นรุนแรงเกินไป ทั้งนี้อาจเป็นด้วยสภาพแวดล้อมบังคับ สถานการณ์
ภายในโดยทั่วไปปราศจากความสงบ มีการกบฏขึ้นทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นที่เมืองนังส์ บริทนี นอร์ม็องดี
หรือมาร์แซลล์ เป็นการก่อการต่อต้านรัฐบาลที่แม้แต่ตนเองก็ยังไม่เข้าใจแน่ชัด ต่อต้านตัวบุคคล
แนวความคิดการเมือง หรือ เพราะความรักท้องถิ่นที่ไม่ต้องการให้คอมมูนแห่งปารีสมีอำนาจเหนือ

สภาพนองเลือดแผ่กระจายไปทั่วฝรั่งเศส กฎหมายชื่อ Law of Suspects ออกามีผลบังคับ
ใช้ ผู้ที่ต้องสงสัยว่าจะไม่ซื่อสัตย์ต่อการปฏิวัติจะต้องถูกนำขึ้นศาลคณะปฏิวัติ เมืองลียงซึ่งเคยให้
ความสนับสนุนพวกจิรองแดงได้มีประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวนาถูกฆ่าตายถึง 1,500 คน วันที่ 10
พฤศจิกายน ค.ศ. 1793 หน่วยงานที่ปกครองประเทศฝรั่งเศสอย่างแท้จริง คือ คอมมูนและคณะกรรมการ
เพื่อสวัสดิภาพประชาชน ในคอมมูนยังมีนโยบายที่จะใช้กำลังต่อไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด รวมทั้งมี
ความพยายามที่จะทำลายสถาบันคริสเตียนในฝรั่งเศสไปด้วย ภายใต้อิทธิพลของ Hébert หัวหน้า
คอมมูนได้บังคับให้สภาแห่งชาติสั่งเปลี่ยนแปลงวันสำคัญในปฏิทิน โดยให้ถือว่าวันที่ 22 กันยายน
ค.ศ. 1792 ที่ถือว่าเป็นวันเสรีภาพนั้นนับเป็นปีแรกมิใช่ นับจากวันประสูติของพระเยซู หรือให้เปลี่ยน
ชื่อเดือนเสียใหม่ให้ถูกต้องตามลักษณะธรรมชาติ หรือในหนึ่งวันกำหนดให้มี 10 ชั่วโมง ดังนั้นเป็นต้น
รวมทั้งได้ก้าวเข้าไปปรับปรุงกิจการในวัดอีก

โรเบสปีแอร์หักทวงนโยบายดังกล่าว เพราะเขาเป็นคนเคร่งศาสนาและเชื่อในการมีอำนาจ
สูงสุดว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเหตุผลข้อที่สองเพราะต้องการจะกำจัดอำนาจทางการเมืองของคอมมูนที่ทำ
ประหนึ่งแข่งอำนาจกับคณะกรรมการเพื่อสวัสดิภาพประชาชนที่ตนเป็นผู้บริหารอยู่ ส่วนดังต้อง

ต้องการตั้งอำนาจคอมมูนเช่นกันแต่เพราะต้องการจะหยุดการนองเลือดลงเสียที ด้วยประสบการณ์ที่มีมากกว่า โรเบสปีแอร์สามารถดึงดูดใจให้เข้ามาเป็นพวกได้ ในที่สุดสภาคอนเวนชันได้สั่งให้จับและประหารชีวิตพวก Hebert ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1794

แต่โรเบสปีแอร์ก็กลับมากำจัดตั้งต้องอีกเพราะไม่เห็นด้วยกับเขาที่จะยุติการใช้กำลังรุนแรง ในทัศนะของตั้งตองนั้นเห็นว่ากองทัพฝรั่งเศสนั้นมีประสิทธิภาพแล้ว การใช้การนองเลือดเป็นเครื่องมือจึงหมดความจำเป็น ถ้ายังคงไว้มีแต่จะทำให้เกิดการแตกแยกเป็นการทำให้ประเทศอ่อนแอไป เขาปรารถนาให้มีการเจรจาสันติภาพกับต่างประเทศ ไม่ต้องการเผยแพร่การปฏิวัติไปในดินแดนอื่น ๆ นโยบายของตั้งตองถูกโจมตีมาก ในที่สุดโดยโรเบสปีแอร์ (คณะกรรมการเพื่อการสวัสดิภาพประชาชน) ได้สั่งจับตั้งตอง หลังจากให้ชั้นศาลคณะปฏิวัติ เขาได้ถูกประหารชีวิตโดยกิโยตินในวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1794

เป็นที่ยอมรับว่าเมื่อโรเบสปีแอร์ปกครองประเทศ ได้มีคนเป็นจำนวนมากถูกประหารชีวิต แต่โรเบสปีแอร์ย่ำว่าเป็นสิ่งจำเป็น บุคคลเหล่านั้นสมควรที่จะตายเพราะ เป็น “wicked men determined to prevent the salvation of mankind on earth... ..”

ในด้านต่างประเทศ รัฐบาลได้เรียกกำลังคนเพิ่มในกองทัพอีก 700,000 คน และภายใต้การนำของ Carnot ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคณะกรรมการ กองทัพฝรั่งเศสสามารถยึดกองทัพของผู้รุกรานได้ ปลายปี ค.ศ. 1793 กองทัพใหม่ของฝรั่งเศสได้ถือกำเนิดขึ้น ทรงพลัง มีวินัยที่ดีและยังประสบชัยชนะในการรบอีกด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จจากการบริหารงานของคณะกรรมการเพื่อสวัสดิภาพของประชาชนภายใต้การบริหารของตั้งตอง วันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1793 สภาแห่งชาติออกพระราชกฤษฎีกา “levée - en - masse” อันมีชื่อเสียง ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ประชาชนฝรั่งเศสทั้งหมดต้องทำหน้าที่ทหารเพื่อป้องกันประเทศและขับไล่ศัตรู ประชาชนที่ยังไม่ได้สมรส หรือที่เป็นม่ายอายุระหว่าง 18 — 25 ปีบริบูรณ์จะถูกเรียกเข้าประจำการเป็นกลุ่มแรก แต่คนอื่น ๆ ทั้งหมดแม้แต่ผู้หญิงและเด็กก็ต้องอยู่ในสภาพเตรียมพร้อมและช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม “Republic of Virtue” ของโรเบสปีแอร์ก็ได้สิ้นสุดลง จากการใช้นโยบายที่รุนแรง พวกหัวปานกลางเริ่มกลัวว่าตนจะต้องถูกฆ่าตายในวันหนึ่ง วันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1794 ได้มีการต่อต้านโรเบสปีแอร์ขึ้นในสภา พวกสมาชิกสภาได้ร้องว่า “Down with the tyrant!” สภาได้สั่งจับ แต่โรเบสปีแอร์หลบหนีไปได้เสียก่อน ได้มีการรวบรวมกำลังกับคอมมูนเพื่อสู้สภา แต่สภาวางแผนการเสียก่อนจึงได้ส่งกำลังกองทัพไปปราบปรามยัง Hôtel de Ville ซึ่งเป็นศูนย์การทำงานใหญ่ โรเบสปีแอร์และพรรคพวกถูกจับและถูกฆ่าตายในวันที่ 28 กรกฎาคม ต่อมา

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (Constitution of the Year III) การสิ้นสุดชีวิตของโรเบส-
ปีแอร์นับเป็นการสิ้นสุดการปกครองระบบเผด็จการของพวกจาโคบินไปด้วย นโยบายนองเลือดได้ถูก
ยกเลิก หน่วยงานต่างๆ ที่ถือว่าเป็นสถาบันของพวกจาโคบิน เช่น คณะกรรมการเพื่อการสวัสดิภาพ
ประชาชน ปารีศคอมมูน และอื่นๆ ถูกทำลายอำนาจลงเรื่อยๆ และยกเลิกไปในที่สุด พวกจาโคบิน
พยายามที่จะดึงเอาอำนาจคืนมาเช่นกันแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ นักการเมืองเก่าๆ เช่น กลุ่ม Hébertists
และกลุ่ม Cordeliers ซึ่งถูกปล่อยตัวออกมาจากที่คุมขังได้พยายามขัดขวางจาโคบินอย่างเต็มที่ และ
ด้วยความชำนาญที่เหนือกว่าจึงสามารถเรียกเสียงสนับสนุนจากชาวปารีสได้เป็นผลสำเร็จ และด้วยการ
โฆษณาชักชวน ในที่สุดยังได้รับเสียงสนับสนุนจากพวกคนหนุ่มที่กำลังตั้งต้นชีวิต เช่น ข้าราชการ
ยศต่ำ เสมียนศาล เสมียนธนาคาร ซึ่งมีชื่อว่า jeunesse dorée คนเหล่านี้ไม่ร่ำรวย แต่สมอง
เต็มไปด้วยความคิดใหม่และความกระตือรือร้น และคนเหล่านี้เองกลายมาเป็นมวลชนที่ก่อความวุ่นวาย
(mob) ของสมัยเทอมิดोरเรียน (Thermidorean reaction, 19 กรกฎาคม — 17 สิงหาคม ค.ศ. 1794)
อันแตกต่างไปจากฝูงชนของปี ค.ศ. 1789 หรือปี ค.ศ. 1792 ปารีศตกอยู่ในสภาพการจลาจลอีกครั้งหนึ่ง
โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะกำจัดพวกจาโคบิน หรือกลุ่มบุคคลที่ต่อต้านรัฐบาล การนองเลือดเกิดขึ้น (White
Terror) เมื่อผู้ก่อการจลาจลได้รับความยินยอมและความสนับสนุนอย่างลับๆ จากพวกกลัภัย ข้าราชการ
และพระ

การกำจัดพวกจาโคบินเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์เมื่อพวก sans — culottes ก่อการจลาจลขึ้น
(1 เมษายน — 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1795) กล่าวโดยที่จริงแล้วพวกเขาก็มีความรู้ทางการเมืองที่
พวกจาโคบินสั่งสอนมาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฝูงชนได้บุกเข้าในสภาและเรียกร้องให้รัฐบาลทำให้รา
ชนมั่งมีลงต่ำลงและเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การกระทำครั้งนี้เท่ากับเป็นการประท้วงนโยบาย
ทั่วไปรวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจของสภาแห่งชาติด้วย เนื่องจากขาดผู้นำที่สามารถและเพราะไม่มี
นโยบายที่แน่นอนจึงทำให้ไม่ได้รับเสียงสนับสนุนจากพวกเมาเทน (Mountain) หรือจาโคบิน ดังนั้น
เมื่อสภาส่งทหารออกมาขับไล่การจลาจลจึงสลายตัวไปไม่ยากนัก ปารีศอยู่ภายใต้กฎอัยการศึกอีกครั้ง
หนึ่ง สมาชิกจาโคบินคนใดที่ถูกตัดสินว่าเป็นพวกเดียวกับโรเบสปีแอร์ได้ถูกจับกุมไปมากมาย

การจลาจลไม่ว่าจะเป็นครั้งไหนๆ ถ้าพิจารณากันให้ลึกซึ้งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการ
ประท้วงของสังคม ซึ่งมีพลังมาจากความหิวและความเกลียดชังต่อพวกผู้ดียุคใหม่ สภายังคงดำเนินการ
สงครามต่อไป ซึ่งหมายถึงการขาดแคลนอดอยากจะยังมีอยู่ต่อไปแล้ว สภายังคงได้ให้รางวัลแก่พวกชน
ชั้นกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อค้าและนักอุตสาหกรรมด้วยวิธีปล่อยให้ทำการค้าอย่างเสรี เลิกวิธีการ
ควบคุมของจาโคบินไปเสีย วันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1794 กฎหมายว่าด้วยราคาสินค้า (The Law of

Maximum) ได้ถูกยกเลิก ซึ่งมีผลให้พวกชนชั้นต่ำในประเทศอยู่ในสภาพที่อดอยากมากขึ้นไปอีก สภาพ
ได้แก่ปัญหาโดยจะใช้วิธีกำหนดราคา ทั้งขนมปังและเนื้อสัตว์ให้ตายตัวและให้มีการปันส่วนอาหาร
แต่ทว่าก็ดูเหมือนสถานการณ์ไม่ดีขึ้น

แต่ในขณะเดียวกัน สภาคอนเวนชันได้ประสบความสำเร็จอันงดงามในการสงครามภายนอก

ชัยชนะของเฟลอรุส (Fleurus) ทำให้ฝรั่งเศสได้เบลเยียม และในฤดูหนาวปี ค.ศ. 1794 — 1795
พิเชอกรูปุกเข้าซอลแลนด์ ได้เมืองแอมสเตอร์ดัม และตามสัญญาเฮก (Treaty of the Hague)
เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1795) ดัชได้กลายมาเป็นพันธมิตรของฝรั่งเศส ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1795
ปรัสเซียซึ่งกำลังพะวงอยู่กับผลประโยชน์ในโปแลนด์ได้ขอหย่าศึกที่เบซิล (Basel) ในเดือนกรกฎาคม
ต่อมาสเปนถอนตัวออกจากสงคราม กองทัพของพันธมิตรกล่าวได้ว่าแตกออกเป็นเสี่ยง ๆ เหลือที่เข้ม
แข็งอยู่แต่ออสเตรียและอังกฤษเท่านั้น แต่ความพยายามของอังกฤษที่จะยุให้พวกนิยมเจ้าลุกฮือขึ้นใน
บริทanni นั้นก็ต้องประสบความล้มเหลวที่อ่าวควิเบอร์อน (Quiberon Bay) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1795
ถึงแม้ว่ารัสเซียจะเข้าร่วมต่อสู้แต่ก็สายเกินไป ลักษณะของสงครามได้เปลี่ยนรูปไป ฝรั่งเศสไม่ได้อยู่
ในสภาพตั้งรับแล้วแต่กลับเป็นฝ่ายมีชัยและบุกไปข้างหน้ามากขึ้นเรื่อย ๆ

จึงไม่มีทางเลือกเลยที่จะไม่ให้รัฐธรรมนูญแก่ประชาชนในเมื่อทุกอย่างได้กลับคืนเข้าสู่สภาพ
ปกติแล้ว มีทั้งความมั่นคงภายในและภายนอกประเทศ รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของปี 1793 ซึ่ง
ทำให้เกิดความวุ่นวายและการจลาจลจะต้องจบสิ้นไป แต่รัฐธรรมนูญปี 1791 ก็ไม่สามารถจะฟื้นฟู
นำเข้ามาใช้ได้ สาธารณรัฐคงจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและคงอยู่ต่อไป ระบบ uni — camera อ่อนแอ
เกินไป เพื่อความปลอดภัย จะต้องป้องกันความกดดันทางฝูงชนและพวกนิยมกษัตริย์ สภาคอนเวนชัน
จึงได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นอีกฉบับหนึ่ง ชื่อว่า รัฐธรรมนูญปีที่สาม (Constitution of the
Year III) ซึ่งทุกคนคิดว่าเป็นฉบับที่เหมาะสมที่สุดแล้ว Boissy d'Anglas ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญใน
การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยหลักกว้าง ๆ รัฐธรรมนูญปีที่สามยังคงอยู่บนพื้นฐานของหลักการในปี
1789 นั่นคือเน้นถึงสิทธิของมนุษยชนและหน้าที่ของประชาชน แต่ก็มีข้อแตกต่างไปจากเสรีภาพของ
ปี 1789 เช่นความเสมอภาคกลายมาเป็นความจำเป็นว่าจะต้องมีความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมายมิใช่
civil rights สิทธิที่จะก่อการจลาจลยกเลิกไป สิทธิในทรัพย์สินกระจางขัดและมั่นคงเพิ่มขึ้นกลายเป็น
สิ่งที่ลွ่ลงละเมิดมิได้ รวมทั้งได้มีการกำหนดถึงหน้าที่ของประชาชน (citizen) ด้วย คุณสมบัติของ
ผู้ชายที่มีสิทธิเลือกตั้งของปี 1793 ได้ถูกยกเลิก แต่ได้พยายามวางกฎเกณฑ์เข้มงวดขึ้นเกี่ยวกับสมบัติ
ของผู้เลือกตั้งถึงแม้จะเข้มงวดขึ้นแต่ก็กว้างขึ้น ได้ระบุว่าผู้ชายชาวฝรั่งเศสที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปีและจ่าย
ภาษีแล้วมีสิทธิออกเสียง (การกำหนดเรื่องทรัพย์สินสภาพอ้างว่าเพื่อป้องกัน mob rule) มิได้จำกัด

ว่า active citizens จะเป็นเฉพาะพระ ขุนนางลัทธิหรือพวกรักชาติเท่านั้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็ได้เปิดทางให้ชนชั้นกรรมาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองด้วย จึงได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นรัฐธรรมนูญของชนชั้นกลางโดยเฉพาะ

ฝ่ายนิติบัญญัติจะมี 2 สภา ได้แก่สภาล่าง (Council of Five Hundred) และพฤตีสภา (Council of Ancients) สภาล่างประกอบด้วยสมาชิกห้าร้อยนายซึ่งจะต้องมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป โดยหวังว่าคนหนุ่มเหล่านี้จะเป็นพลังความคิดริเริ่ม ส่วนพฤตีสภาประกอบด้วยสมาชิก 250 คน เป็นบุคคลอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป มีหน้าที่ตรวจแก้มติที่สภาล่างส่งผ่านมาแล้วประกาศออกเป็นกฎหมาย ฝ่ายบริหารคือ คณะไคเร็กทอรี (Directory) ประกอบด้วยสมาชิก (Director) จำนวน 5 คน และจะมีวาระอยู่ในตำแหน่งได้คนละ 5 ปี แต่จะปลดกันปีละคนเพื่อป้องกันการรวบอำนาจซึ่งจะนำไปสู่ระบบเผด็จการ สมาชิกเหล่านี้ได้รับเลือกตั้งมาจากสภาทั้งสองแต่ก็มีได้หมายควเมว่าจะมีอิทธิพลในการออกกฎหมาย การจัดรูปแบบของการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่สามนี้จึงเข้าแบบการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ในแง่อื่น ๆ รัฐบาลท้องถิ่นได้รับสิทธิในการปกครองตนเองเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังน้อยกว่าที่เคยได้รับจากรัฐธรรมนูญปี 1791 มาก ในที่สุดสภาคอนเวนชันด้วยจุดมุ่งหมายที่จะอยู่ในอำนาจต่อไปตลอดกาลได้ออกกฎหมายสองในสาม (Law of Two—Thirds) ซึ่งกำหนดว่าสองในสามของสมาชิกของฝ่ายนิติบัญญัติที่จะตั้งขึ้นใหม่จะต้องเลือกมาจากสมาชิกของสภาคอนเวนชัน

อย่างไม่ต้องสงสัยที่จะต้องเผชิญไม่พอใจการกระทำของสภาคอนเวนชัน พวกนิยมกษัตริย์และจาโคบินได้ทำการกบฏขึ้นเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม (13th Vendémiaire ของการปฏิวัติคณะปฏิวัติ) ขบวนการก่อการจลาจลได้เดินทางมายังพระราชวังตุเลอส์อันเป็นสถานที่ตั้งของสภาคอนเวนชัน แต่บาร์ราส์ (Barras) ได้นำทหารประจำการมาช่วยสภาไว้ทัน และนายพลโบนาปาดผู้บังคับบัญชารองจากบาร์ราส์ลงมาได้ไล่ฝูงชนเหล่านี้ด้วยลูกปืน เหตุการณ์ครั้งนี้รู้จักกันทั่วไปว่า Whiff of grapeshot

สภาคอนเวนชันในสมัยมีคสัญญาก็มิได้คอยแต่จะจับผู้สงสัยอย่างเดียว ยังมีการปรับปรุงต่าง ๆ เหมือนกัน เช่น การจัดระบบการศึกษาของชาติ ยกเลิกทาสนิโกรในอาณานิคม ตั้งมาตราเมตริก และสร้างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ การยุบตัวเองของสภาคอนเวนชันจึงนับว่าเป็นการสิ้นสุดของสถาบันที่สำคัญที่สุดของยุโรปสถาบันหนึ่งลง

สมัยไคเร็กทอรี เมื่อรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีผลบังคับใช้ หมายความว่า การปฏิวัติจะไม่เกิดขึ้นอีกแล้วไม่ว่าจะมาจากฝ่ายขวาหรือฝ่ายซ้าย ทว่าก็ปรากฏว่าสมัยไคเร็กทอรีเป็นสมัยของความวุ่นวายและการเมืองที่ขาดเสถียรภาพ ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อความบางตอนของรัฐธรรมนูญนั่นเอง ที่ระบุให้มีการเลือกตั้งทุกปี (หนึ่งในสามของวุฒิสภา และหนึ่งในห้าของไคเร็กทอรี) ซึ่งเท่ากับเป็นการเชื้อเชิญ

ให้เกิดความวุ่นวาย และความล้มเหลวของเครื่องมือทางกฎหมายที่ดีไม่ถึงขนาดซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัตินำไปสู่การใช้กำลังได้ สิ่งที่น่าหนักใจมากก็คือผู้ปกครองชุดใหม่ไม่ได้เสียงสนับสนุนจากจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถคุมเสียงข้างมากทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพได้จากนโยบายและระบบการเลือกตั้งนำมาซึ่งเสียงของทุกฝ่ายทั้งฝ่ายนิยมกษัตริย์ จาโคบิน ชนชั้นกลางที่ร่ำรวย การเริ่มต้นที่ผิดพลาดที่ไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้นี้ทำให้รัฐบาลต้องใช้วิธีถ่วงอำนาจของทุกฝ่าย และเมื่อการดำเนินการดังกล่าวได้ผลก็จำเป็นต้องอาศัยกองทัพเข้ามาช่วย ดังนั้นเบื้องหลังรัฐธรรมนูญเสรีนิยมนั้นนายพลฝ่ายทหารกำลังเพิ่มอำนาจขึ้นมาเรื่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอและมั่นคงก่อนที่จะไปนำปาดจะทำการรัฐประหารเป็นเวลานาน

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1795 ได้ดำเนินการเลือกตั้งคณะไตรเอกฮอร์ 5 นายขึ้น ในจำนวนนี้มีสี่คนสังกัดฝ่ายเป็นกลางคือ บาร์ราส (Barras), ลาเวลเลีย (Larevellière), เรอเบล (Reubell) และเลอตูว์เนอร์ (Letourneur) ส่วนไตรเอกเตอร์คาร์โนต์ (Carnot) เป็นพวกจาโคบิน รัฐบาลต้องเผชิญกับฝ่ายค้านจากสองด้านทั้งฝ่ายขวาที่เป็นพวกนิยมสายกลางซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะยุติสงคราม และไม่เกี่ยวข้องถ้าจะมีการสถาปนาอำนาจของราชวงศ์บูร์บองส์ขึ้นมาใหม่พร้อมทั้งยินดีถ้าจะทูลเชิญเจ้าอันตี เดอโปรวองส์ (Comte de Provence) พระอนุชาของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ขึ้นครองราชย์ จากทางซ้ายคือพวกจาโคบินที่ประสงค์ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไม่ใช่การปกครองของพวกชนชั้นกลางโดยเฉพาะ ฝ่ายซ้ายก่อความรุนแรงขึ้นก่อน เรียกว่า Babeuf's Conspiracy ผู้นำในการครั้งนี้คือ Francois Babeuf และมีเสียงกล่าวว่าพวกจาโคแบงเข้าร่วมสนับสนุนด้วยไม่น้อย หลักการของ Babeuf ในครั้งนี้ ได้มีผู้วิจารณ์ว่าคล้ายคลึงกับหลักการของลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา ตามแผนการนี้ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายที่จะยกเลิกทรัพย์สินส่วนตัว ได้ระบุว่าที่ดินทั้งหมดจะต้องโอนมาเป็นของชาติ เป็นการแน่นอนว่าพวกชนชั้นพ่อค้าจะไม่พอใจเป็นอย่างมาก แต่ชนชั้นต่ำทั้งในปารีสและจังหวัดต่าง ๆ ให้ความสนับสนุนอย่างแข็งขัน ผู้ก่อการกบฏตัดสินใจจะยึดอำนาจโดยใช้ความวุ่นวายของฝูงชนและจะเข้าไปล้อมฆ่าพวกไตรเอกเตอร์ทั้งห้า นาย แต่แผนการนี้ ได้รั่วไหลออกไปเสียก่อน Babeuf รวมทั้งสมาชิกอื่นหัวหน้าจึงถูกส่งไปฆ่าโดยกิโยติน อย่างไรก็ตามความคิดของเขาได้ฟื้นฟูและเปลี่ยนแปลงปรับปรุงขึ้นในศตวรรษที่ 19 กลายเป็นหลักการของลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ในที่สุด

ในปีต่อมาได้เกิดปฏิวัติขึ้นอีก (Fructidor) ผลของการเลือกตั้งพวกฝ่ายเป็นกลางจึงคุมคะแนนเสียงข้างมากในคณะรัฐบาล กฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อพวกลัทธิและพระได้ถูกยกเลิกไปสิ้น คาร์โนต์และไตรเอกเตอร์คนใหม่คือบาร์เลเวอมิ (Barthélemy) มีแนวโน้มเอียงไปในทางเดียวกันที่สนับสนุนนโยบายดังกล่าว แต่ไตรเอกเตอร์อีกสามคนได้ประท้วงขึ้นและระบุว่าต้องมีแผนการฉ้อโกงเจ้า

เกิดขึ้นพร้อมกันนั้นได้เรียกร้องให้ฝ่ายกองทัพเข้ามาช่วย โบนาปาดได้ส่งโอแฌโร (Augereau) พร้อม
พร้อมด้วยกองทหารไปกรุงปารีสเพื่อช่วยเหลือคณะมนตรี หลังจากนั้นผู้นำฝ่ายนิยมกษัตริย์ถูกลงโทษให้
เนรเทศ การเลือกตั้งในหลายจังหวัดถูกบีบบังคับ และกฎหมายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพวกคหบดีและพระถูก
รื้อฟื้นขึ้นมาอีกในเดือนกันยายน ค.ศ. 1793 ดังนั้นในค.ศ. 1798 พวกไคเร็คเตอร์จำเป็นต้องเล่นพลิก
แพลงในการเลือกตั้งอีก ซึ่งครั้งนี้พยายามไม่เอียงซ้ายมากเกินไป แต่เมื่อมาถึง ค.ศ. 1799 พวกฝ่าย
ค้านยังคงมีกำลังมากกว่าพวกไคเร็คเตอร์อยู่นั่นเอง ไคเร็คเตอร์ 3 นายถูกบังคับให้ลาออก และซีแยร์
(Sieyes) ซึ่งได้ชื่อว่ามีเล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองมาก โดยการไม่ประกาศพูดอะไรเลยและรอดตัวมาได้
ตลอดสมัยนองเลือด ได้กลายเป็นผู้นำในไคเร็คทอรี ซีแยร์ต้องการอำนาจและจะเปลี่ยนระเบียบการ
ปกครองทั้งหมด จึงได้พยายามที่จะใช้ทหารเข้ามาเป็นเสียงสนับสนุนในการต่อรองทางการเมือง

การสงครามในสมัยไคเร็คทอรี ชื่อนำมาซึ่งการขึ้นสู่อำนาจของนโปเลียน ในระยะ
สองปีระหว่าง ค.ศ. 1793—1795 กองทัพฝรั่งเศสประสบแต่ความพ่ายแพ้ตลอดมา หลังจากปี ค.ศ.
1795 สถานการณ์จึงเริ่มดีขึ้น วีรบุรุษในระบอบนี้ได้แก่คาร์โนต์ผู้ได้รับฉายาว่า “the organiser of
victory” กองทัพฝรั่งเศสเริ่มอยู่ในสภาพที่เข้มแข็งขึ้น และสามารถต่อต้านกองทัพผู้รุกรานได้ คาร์-
โนต์ทำการขยายกองทัพ นำอาวุธทันสมัยเข้ามาใช้ รวมทั้งทหารได้รับการฝึกปรือจนมีความชำนาญ
ขึ้น ประชาชนสนับสนุนกองทัพอย่างเต็มที่จนเป็นที่มหัศจรรย์ นอกจากนั้นอาจเป็นเพราะกองทัพยัง
มีข้อบังคับที่แปลกประหลาดเช่นนายพลใหม่ ๆ ที่นำทัพออกไปรบแล้วพ่ายแพ้กลับมาจะต้องถูกส่งไป
ประหารชีวิตด้วยกิโยตินเป็นต้น กลยุทธ์ที่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยถูกนำเข้ามาใช้ ในขณะที่ฝ่าย
พันธมิตรยังคงใช้การรบแบบเก่า และพลังที่สำคัญที่ทำให้กองทัพฝรั่งเศสมีชัยได้แก่การแตกกันของ
ฝ่ายพันธมิตรนั่นเอง (First Coalition) ออสเตรียและปรัสเซียจะวงอยู่กัปัญหาส่วนตัวมากกว่าจะ
สนใจต่อการฟื้นฟูอำนาจของกษัตริย์ในฝรั่งเศส ในขณะที่พระนางแคทเธอรีนที่ 2 ทรงมุ่งประสงค์ต่อ
ด้านโปแลนด์จึงทำให้เกรงที่จะเข้าพัวพันกับการสงครามกับฝรั่งเศสเมื่อรัฐบาลไคเร็คทอรีก่อตั้งขึ้นในปี
ค.ศ. 1795 ปรัสเซีย สเปน และฮอลแลนด์จึงถูกบังคับให้ทำสัญญาสันติภาพกับฝรั่งเศส ส่วนออสเตรีย
รัฐเยอรมัน อังกฤษ และรัฐอิตาลีบางรัฐยังคงทำสงครามต่อต้านฝรั่งเศสต่อไป การรวมกำลังจึงไม่แข็ง
แกร่งเท่าที่ควร คณะรัฐบาลชุดไคเร็คทอร์ตัดสินใจที่จะต่อสู้ต่อไป แผนการณ์ใหญ่ของคาร์โนต์ คือ
การบุกเข้าทางตอนเหนือของภูเขาแอลป์ลงมาในเยอรมันตอนใต้ และทางตอนเหนือของอิตาลี โดย
นายพล Jourdan และ Moreau คุมกองทัพด้านเยอรมัน ส่วนนายพลโบนาปาดคุมด้านอิตาลี

นโปเลียน โบนาปาด การขึ้นสู่อำนาจของนโปเลียนถือได้ว่าเป็นสิ่งแปลกที่สุดอันหนึ่ง
ในประวัติศาสตร์ เกิดในปี ค.ศ. 1769 ที่เมืองอาจักซ์ โอเกาะคอร์ซิกา ซึ่งเป็นปีที่เกาะคอร์ซิกาได้
ตกมาเป็นของฝรั่งเศส นโปเลียนจึงสามารถมาเรียนทหารที่เบรียน (Brienne) และปารีสได้ เพราะ

มาเรียนอยู่ในสถาบันการศึกษาที่ถือกันว่าสำหรับชนชั้นสูงโดยเฉพาะ จึงทำให้โนโปเลียนเกิดมีปมด้อย ในด้านชาติกำเนิดเขาจึงกลายเป็นบุคคลที่ไร้ความสุข สนใจแต่การเรียน ชอบอยู่เงียบ ๆ โดยลำพัง จึงเป็นที่รังเกียจของเพื่อน ๆ ซึ่งทำให้เหล่านี้นเขาจึงกลายเป็นคนไม่เป็นที่นิยมของเพื่อนฝูง ยิ่งไปกว่านั้น เขามีความรู้สึกว่าเป็นคนคอรัปชัน และยังไฝ่ฝันที่จะให้พวกคอรัปชันลุกฮือขึ้นต่อต้านฝรั่งเศส ทางด้านการเมืองได้เคยเข้าร่วมในขบวนการปลดแอกอยู่ระยะหนึ่ง แต่ต่อมาได้แตกกับผู้นำของขบวนการ (Pasquale di Paoli ค.ศ. 1725—1807) จึงต้องอพยพครอบครัวออกจากเกาะมา หลังจากนั้นจึงเข้าร่วมในขบวนการรักชาติของฝรั่งเศสและสมาคมจาโคบิน

โนโปเลียนเริ่มมีชื่อเสียงเมื่อครั้งเข้ายึดเมืองตูลองจากฝ่ายนิยมกษัตริย์ของฤดูหนาวปี 1793 และได้เลื่อนยศขึ้นมาเป็นนายพลระยะนี้เองบาราสได้สังเกตเห็นและได้ช่วยสนับสนุน เมื่อสันสมัย โรเบสปีแอร์เขาถูกจับว่าเป็นกลุ่ม Terrorist แต่บาราสได้ช่วยไว้และให้มาอำนวยความสะดวกป้องกันรัฐสภา เมื่อถูกคุกคามในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1795 เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ทำให้พวกโคเร็คเตอร์รู้สึกในบุญคุณ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกำลังทางทหารหนุนหลังการเมือง เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องสะสมกำลัง เพื่อต่อต้านออสเตรีย คาร์โนต์เห็นความสำคัญของแผนการณ์ของโนโปเลียนในการจะเอาชนะชนะต่อ กองทัพอิตาลี ในที่สุดโนโปเลียนจึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายพลดังกล่าว ยิ่งกว่านั้นการสมรสกับ โยเซฟีน โบฮานส์ (Josephine de Beauharnais) ก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตำแหน่งของเขามั่นคงขึ้น เพราะนอกจากโยเซฟีนจะมีเพื่อนฝูงผู้ทรงอิทธิพลในกรุงปารีสไม่น้อยแล้ว ยังมีเสียงเล่าลือว่าเป็นชู้รักของบาราสอีกด้วย ในปี ค.ศ. 1796 โนโปเลียนได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชา กองทัพทางแนวอิตาลีซึ่งเป็นการก้าวหนึ่งในความทะเยอทะยานของเขา

แนวรบด้านอิตาลี (ค.ศ. 1796—1797) โนโปเลียน โบนาปาร์ตได้เคยแนะนำคณะรัฐบาล โคเร็คทอริว่าสงครามจะเปลี่ยนไปในลักษณะได้เปรียบทางแนวรบด้านอิตาลี เขามีอายุเพียง 27 ปี เมื่อเข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการรบด้านอิตาลี กองทัพอยู่ในลักษณะที่ไม่มีประสิทธิภาพแต่ประการใด เกียจคร้าน และขาดแคลนทั้งเสื้อผ้าและตัวทหารเอง แต่ก็สามารถกระตุ้นให้กองทัพมีชีวิตชีวาขึ้นมา ได้ด้วยคติพจน์ที่ว่า “honour, glory and wealth” โนโปเลียนเข้าโจมตีพวกชาร์ดิเนียก่อน ชาร์ดิ-เนียประสบความพ่ายอย่างรวดเร็ว ต้องถอยเข้าสู่เมืองตูรินซึ่งเป็นเมืองหลวง พร้อมกันนั้นยังได้ เจริญของสงบศึกอีกด้วย (Cherasco armistice of 1796) ตามสัญญาพักรบนี้ชาร์ดิเนียยอมยกชาวอวย และนิชให้แก่ฝรั่งเศส และยอมเปิดทางให้กองทัพฝรั่งเศสเดินผ่าน หลังจากนั้นโนโปเลียนก็มุ่งความสนใจมาอยู่ที่ออสเตรีย สามารถรบมีชัยกองทัพออสเตรียที่โลดี (Lodi) ในวันที่ 10 พฤษภาคม หลังจากนั้นก็ได้เคลื่อนพลลงเข้าสู่เมืองมิลานอิตาลีภาคเหนือทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจของเขา ผู้ครองแคว้น

ปาร์มาและโมดีนาพากันยอมอ่อนน้อม สันตปาปาและพระเจ้าแผ่นดินเนเปืลต่างก็หาทางเซ็นสัญญาสงบศึก

ขั้นต่อไปคือการขับไล่พวกออสเตรียให้ออกไปเสียจากอิตาลีโดยเด็ดขาด หลักชัยแห่งอำนาจของออสเตรียในแหลมอิตาลีอยู่ที่บ้อมใหญ่เมืองมันตัว (Mantua) ซึ่งคุมเส้นทางทิศตะวันออกของภูเขาแอลป์ กองทัพฝรั่งเศสมีชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่จากการรบที่ริวอลี (Rivoli) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1797 ลอมบาร์ดีของออสเตรียทั้งหมดตกอยู่ในกำมือของฝรั่งเศส แต่ในที่สุดการโจมตีออสเตรียก็เริ่มอีก ภายหลังที่ได้ขับไล่กองทัพออสเตรียไปตลอดภูเขาแอลป์ทางทิศตะวันออกแล้ว กองทัพของนโปเลียนก็มุ่งไปสู่กรุงเวียนนา ออสเตรียจึงต้องขอเจรจาพักรบในเดือนเมษายน ค.ศ. 1797 นโปเลียนจึงหยุดทัพอยู่เพียงแค้ลีโอเบน (Leoben)

การรบด้านอิตาลีแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางการทหารของนโปเลียน แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญส่วนตัว และอนาคตที่จะเป็นบุคคลผู้กำชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของยุโรป กองทัพออสเตรียมิใช่จะอ่อนแอแต่เพราะขาดแม่ทัพที่ชาญฉลาดที่จะสามารถฝีมือของนโปเลียนได้ นอกจากนั้นจากการรบครั้งนี้ทำให้ชื่อเสียงของโบนาปาดมีอยู่เหนือกว่าทั้งจูดังและ Moreau ในเยอรมนี และจากการรบในดินแดนที่เต็มไปด้วยศิลปะวัตถุอันล้ำค่า ฝรั่งเศสจึงได้มีโอกาสได้เป็นเจ้าของสิ่งมีค่าของโลกไปด้วย นโปเลียนได้บังคับให้รัฐที่พ่ายแพ้จ่ายเงินเป็นค่าชดใช้แก่ผู้ชนะ ซึ่งจะกลายมาเป็นประเพณีการจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม

สนธิสัญญาแคมโปฟอร์มิโอ (Treaty of Campo Formio ตุลาคม ค.ศ. 1797) การเจรจาสงบศึกขั้นสุดท้ายระหว่างฝรั่งเศสและออสเตรียจบลงด้วยสนธิสัญญาแคมโปฟอร์มิโอ ซึ่งเป็นสัญญาที่แสดงให้เห็นถึงบุคคลิกที่ชาญฉลาดของนโปเลียนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อที่สามารถนำเอามาหาอำนาจทั้งสอง คือ ออสเตรีย และปรัสเซียขัดอำนาจกันเอง ตามสนธิสัญญา เบลเยี่ยมจะตกมาอยู่ในความคุ้มครองของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้รับหมู่เกาะไอโอเนียน (Ionian Islands) และได้ก่อตั้งสาธารณรัฐซิสซัลไพน์ขึ้น (Cisalpine Republic) ออสเตรียยังคงมีสิทธิเหนือเวนิสและรัฐในความคุ้มครองอื่น ๆ ที่ถูกฝรั่งเศสยึดไปในตอนสงคราม และตามข้อตกลงที่ไม่เปิดเผย ฝรั่งเศสจะได้รับดินแดนฝั่งซ้ายลุ่มแม่น้ำไรน์ ส่วนออสเตรียจะได้รับซอลสเบอร์กและบางส่วนของแคว้นบาวาเรีย และเป็นที่ตกลงกันว่าปรัสเซียจะต้องไม่มีดินแดนในอารักขาอีกต่อไป สนธิสัญญาซึ่งยอมให้ฝรั่งเศสผนวกดินแดนในอิตาลีจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงข้อขัดแย้งที่จะมีมาในอนาคต นอกจากนั้นนโปเลียนยังได้ยึดกองทัพเรือของเวนิสเข้ารวมกับกองทัพเรือฝรั่งเศสในน่านน้ำทะเลเมดิเตอร์เรเนียนอีกด้วย